

Masarykův lid

ROČNÍK XX · 3. ČÍSLO · ZÁŘÍ 2014

ČTVRTLETNÍK NEZÁVISLÉHO DISKUSNÍHO KLUBU MILADY HORÁKOVÉ

ZŠ Na Planině, Praha 4 - Krč, tel. č.: 233 373 934

e-mail: kmh@joura.cz

www.miladahorakova.cz

ČSOB, č. ú.: 556682/0300

Redakční rada: J. Adlt, E. Jourová

J. Titzlová, pod vedením Z. Dvořákové

Produkce a expedice: Nakladatelství Eva-Milan

Nevole, K Údolí 2, 143 00 Praha 12

REGISTROVÁNO MK ČR E 11026

STATĚ A POJEDNÁNÍ - AKTUALITY - ZE VZPOMÍNEK PAMĚTNÍKŮ - Z ARCHIVŮ - KNIHY, KTERÉ NÁS ZAJÍMAJÍ - JAZYKOVÝ SLOUPEK - VZPOMÍNÁME - ZE ŽIVOTA KLUBU MILADY HORÁKOVÉ - INFORMACE

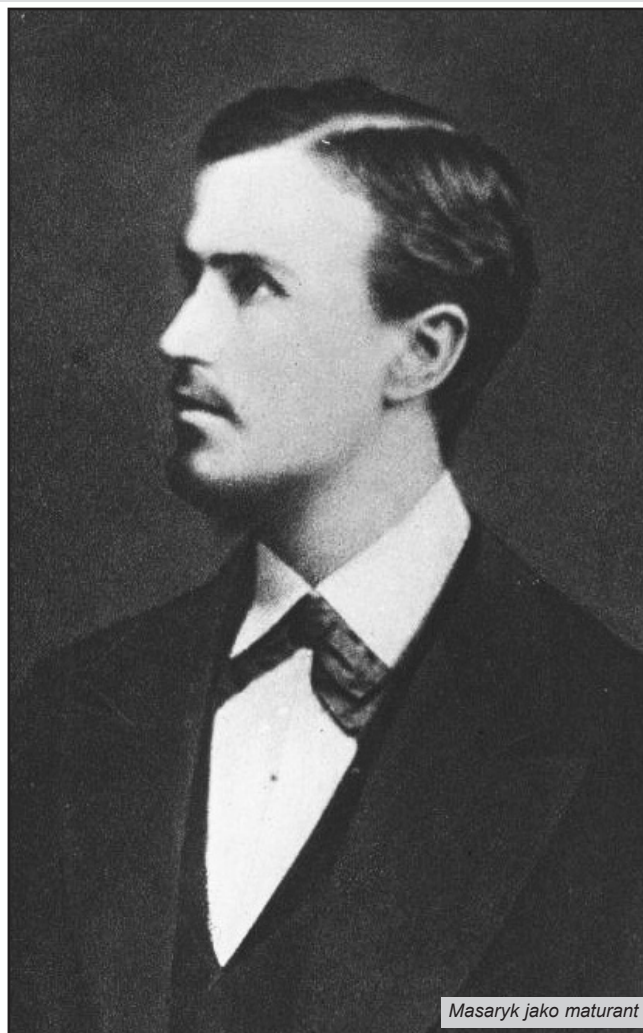
STATĚ A POJEDNÁNÍ

Otiskujeme dokončení statě dr. Aleše Kolářského o Masarykově filozofii.

MASARYKOVA FILOZOFIE II.

Metafyzika není Masarykovou přednostní zálibou. Naopak. Kdyby na ni nebyl tázán, nemluvil by o ní. Ani to slovo neměl rád. „Metafyzika je jen malý konkurenční podnik, který si zřídila filozofie proti theologii.“ Hlavní jeho zájem je etický. A **etické je ovšem také hledání pravdy, důraz na pravdu**. Proto má TGM ve filozofii hlavní zájem o noetiku. Noetice se s Čapkem věnovali především. „Bije do toho liberalistického indiferentismu“ i noetikou, svou **vášní pro pravdu**. Zdrojem té vášně je pro Masaryka zase náboženství – bytostné, protože svobodné. „Masaryk“ znamená protiváhu mravnímu a noetickému nihilismu, který vyplývá z „kulturní únavy“ moderní doby.

Divoch, šaman „moc ... noetiky nemá“. TGM oceňuje vliv **kultury, jež noetiku tvoří, a uvědomuje si předchozí, mnohem delší období vlády kolektivních mýtů**, jako např. mýtu údajného **nadpřirozeného zjevení, které neuznává stejně jako neuznává zázraky**. „Zázraků není a nikdy nebylo“. TGM se plně ztotožňuje s novověkým budováním noetiky, s hledáním záruk poznání, konkrétní logiky, metodologie. Plně sdílí novověkou kritičnost k platonským „idejím“ a k aristotelským „podstatám“. V tom jde s vývojem kultury nad **vrcholy antiky**, jež ale **uchovává**, metafyziky se zcela nezříká. Noetické směry novověku posuzuje kriticky a nesází na žádnou lidskou poznávací schopnost jako jedinou (**shoda s Popperem!**). Spolu s Lockem odmítá vrozené ideje jako neexistující, jako zeslabenou teorii zjevení. Naději na nacházení pravdy hledá v tom, že se ty jednotlivé lidské schopnosti vzájemně opravují, kontrolují. Smysly jsou kontrolovány rozumem a rozumování musí být kontrolováno smyslovou zkušeností. Jen žádné monismy (AK: spoléhání na jediný zdroj poznání) ale ani rozpojování toho, co patří k sobě – tedy žádné dualismy.

Masaryk jako maturant

Masarykův lid

Stejně jako jednotlivé lidské schopnosti i lidé se vzájemně kontrolují. Když se ho Čapek ptal na definici pravdy, odpověděl TGM otázkou, jací že to ptáci před nimi v parku poletují předstíraje, že nemá tak dobré oči. O správné odpovědi Čapka naoko zapochyboval, načež Čapek sám řekne znaky pravdy: že se už dlouho a pozorně dívá. A TGM dodá, že si své pozorování ověřil Čapkovým. Dokonce i v noetice lze tedy vidět tu Masarykovu šikovnou praktičnost. Byl opakem intelektuálního vrtáka (Čapkův termín).

Humově skepsi, tj. správnému upozornění, že ze souslednosti jevů nelze nikdy s jistotou usuzovat na příčinnou souvislost, čelí TGM počtem pravděpodobnosti. Touto svou první pražskou přednáškou z roku 1882 TGM tlačil vědu do podoby, na které se později opravdu ustálila, když se totiž ve druhé polovině 20. století stala masovým povoláním. **Všude se dnes věda pěstuje de facto podle Masarykova návodu z roku 1882.**

Myslím, že Huma měl TGM rád, protože Hume, ač skeptik, nezpochybnil víru.

Poznává celý člověk. Ani cit není z poznávání vyloučen. TGM dokonce nadřazuje velké umění vědět. (Mohu opravdu dosvědčit, že leccos z toho, co takový Shakespeare o člověku vypověděl, to psychologie teprve objevuje či spíše teprve objeví.) I vůle se účastní vědecké práce. Vědecké snažení má všechny znaky života činného. Není tedy „zevládnutím na realitu“, jak jeden úpadkový existencialista vědeckou vášeň pro pravdu eticky zlehčil.

Sám pojem poznání je abstrakcí. Nutno myslet na konkrétní podobu poznání. To dělá věda o vědě, metavěda. **Protagonistou metavědy byl TGM** svým spisem Konkrétní logika. Tou knihou dělal pořádek v soustavě věd – podle Masaryka i to je politika, protože, jak řekl, „každé přemáhání anarchie je eo ipso politika“.

Všechny abstrakce jsou jen logickou pomůckou k pochopení konkrétních jednotlivin. Abstraktní vědy jako např. biologie předcházejí konkrétním (zoologii etc.), ale jenom jako myšlenková pomůcka. **Jen svět konkrétních jednotlivin je nám skutečně dán.** (Malého Tomáše upoutávalo vyprávění jeho venkovského otce o „jednotlivinách přírody“.) Zde Platóna a Aristotela TGM překračuje. Při tom ale Masaryka nepřestává zajímat hlubší smysl, podstata pozorovaných, hlavně také všedních věcí. (Ve škole užasl, když se dověděl, že obyčejný a jemu dobře známý trakař je jednoramenná páka.) Není pozitivistou. Na rozdíl od pozitivisty Comta chce hledat **podstatu a smysl faktů. Oba antičtí velikáni (Platón a Aristoteles) tím v Masarykovi dále žijí.** To v moderní době úpadku, rozpadu a přestavby hodnot není vůbec samozřejmé, naopak je to výjimečné a vrcholně důležité. Troufám si tvrdit, že **ti velikáni nežijí třeba v myšlenkové soustavě Husserlově.** Husserl ty podstaty zajímavě objevoval „transcendentálními meditacemi“ – „mystikou na sucho“ to nazval exkovář Masaryk. Husserlovec Patočka s Masarykovým „naivním“ objektivismem nesouhlasí. Jako TGM, i Husserl byl sice Brentanovým žákem, ale rozvíjel Brentana v duchu tehdejšího myšlenkového ovzduší subjektivistickým směrem. **Pozor na to, naši intelektuálové!**

Podstatu věcí zdůrazňuje **esencialismus**. Jde za věci pozorovatelné a tím umožňuje objevovat jevy další, dosud ne-

vnímatelné. (Planetka Pluto byla napřed vypočítána a pak teprve spatřena.) V tom smyslu uznává ovšem esencialismus i Popper. Není to už metafyzika. (V neobvyklé psychologii již zesnulého Jaroslava Madlafouska, k níž jsem se přiklonil, se vysuzují zatím neviditelné esence – tj. evolučně vzniklé motivační mechanismy. Byly-li správně vysouzeny, učiní je přímo pozorovatelnými zdokonalené metody zobrazování mozku.)

Také Masarykovo promýšlení vztahu konkrétního a abstraktního je pobídkou dosud opomíjenou pro psychologii. Tzv. **obecná psychologie je ve skutečnosti jen psychologii abstraktní**, jak ji TGM v Hovorech výslovně pojmenoval, a je tedy třeba pokročit od ní dále ke konkrétnímu psychickému (tj. i behaviorálnímu) dění, kde ty abstraktní kategorie nejsou od sebe odloučeny. To dělá etologie, na niž navazoval Madlafousek a jím prosazovaná psychologie evoluční. Při zobecňování je nebezpečí, že z možnosti shrnout více jevů jedním obecným pojmem se lehkověrně usoudí, že tomu obecnému pojmu, třeba amorálnosti odpovídá nějaká psychologická realita. Už ale středověký nominalismus byl varováním před podobnou lehkověrností. Učil, že obecné pojmy jsou (dnes bychom řekli „mohou být“) jen jména – nomina.

Proti skepsi staví TGM „kritickost“. Téměř ze všeho v dějinách TGM něco uchovává a skládá z toho organický celek (**žádný eklekticismus!**). Snad jen z pokantovského idealismu nepřebírá vůbec nic a samotné kantovské překonávání Humovy skepse odmítá uváděje pro to pádné argumenty. Kant chtěl i přírodovědu vybavit soudy stejně jistými jako jsou soudy matematické. Ty jsou apriorní, nutné. Ale to nejde. Matematické soudy jsou analytické, pouze rozebírají pojmy, kdežto přírodovědné soudy spojují pojmy na sobě nezávislé, jsou tedy syntetické a rozšiřují proto naše poznání. Kant se snažil dokazovat možnost syntetických soudů a priori a hledal je i v matematice, v tom, že vypočítání příkladu s velkými čísly posléze také rozšiřuje naše poznání. Jenže éra počítačů vyvrací, že by šlo o syntetické soudy, jak myslel Kant. **Absolutní záruky pravdy, jaké chtěl Kant, prostě neexistují.** Je to vlastně jako v bibli. Hospodin nám určil úděl „v potu tváře“ dobývat chléb a podobná těžkost a nejistota je i při hledání pravdy. Také ji musíme často hledat „v potu tváře“. To Kant neunesl. **Vzepřel se tím lidskému údělu stejně jako po něm podstatná část německého národa.** Můj děd zaznamenal ve svých Pamětech, že za první světové války zpívali ve vesnické hospodě u Králík místní Němci, žádní Kantové, píseň žádající boha o vítězství německých zbraní a že ta píseň končila **pohrůžkou bohu**: „...lässt uns Dein Hand im Stich, wir müssen siegen wider Dich“. Kanta „měl na mušce“ už i Brentano. I současná německá filozofie klade Kantovi namítavou otázku, jak se ty apriorní formy poznání, ty úkony čistého myšlení do nás dostaly. Na to by jsem odpověděl Masaryk zase tezí o zeslabené teorii zjevení. Ale i na Kantovi TGM něco pozitivně oceňuje: noetický kriticismus. Asi i něco ze subjektivistické filozofie přispělo ke kritické lidské sebereflexi (uvědoměním si našich poznávacích limitů).

Pascal Masaryka pochopitelně velmi přitahoval – tím, jak v něm koexistovaly – tak jako v Masarykovi samém – zbožnost a smysl pro přesné vědění.

Masarykův lid

Jako zcela nesplynul s žádnou stranou (a myslím, že bez výhrad ani s žádnou církví), **nesplynul TGM zcela ani s žádnou filozofickou doktrínou. Není filozofickým doktrinářem a snad proto se některým zdá, že nemá žádnou filozofii.** Rozpětí Masarykova smýšlení je obrovské. „Klene se“ (Čapkův výraz) nad dějinami. **TĚŽÍ Z CELÝCH DĚJIN LIDSKÉHO USILOVÁNÍ O PRAVDU A UŠLECHTILOST. Jen takové pozorné uchovávání odkazu věků může pomoci spasit svět.**

Masarykova noetika sumárně:

Hume, „korigoval ve mně Platona“.

Počtem pravděpodobností koriguje TGM Humovu skepsi. Ne skepse, ale „kritickost“.

Descartesovo „Clare et distincte“. TGM ctí maximální racionalitu. To je pro něj **morální** příkaz. Přitom ale vyznává tak jako po něm Popper, že poznávání se účastní všechny

schopnosti člověka. Možnost omylu se dále zmenšuje interindividuální a zvláště mezigenerační součinností, kooperací i konfrontací. Vědění roste vyvracením dosavadních teorií (Popper). A důležité: TGM není scientista. **Velké umění nadřazuje vědě.**

A odmítá Kantovy apriorní úkony čistého rozumu jako neblahý popud k následujícímu německému subjektivismu, který v extrémní podobě je „zradou vzdělců“.

Comte. Na rozdíl od něho ale TGM chce hledat nejen fakta, ale i jejich esenciální „smysl“, který je také skutečností, ba je skutečností pravou.

Pascal – zbožnost, cit vedle přesného vědění.

Masarykova noetika jeho jedním slovem: **konkrétismus.**

Aleš Kolářský

Stat' publicisty Václava Tikovského, která byla uveřejněna v Reflexu 15. května 2014, se zabývá návratem prezidenta Edvarda Beneše do Prahy 16. května 1945.

BENEŠŮV NÁVRAT

Nad Prahou se tehdy, 16. května 1945, klenulo vysoké modré nebe a při pohledu z dálky už nic nenasvědčovalo, že ještě před týdnem se ve městě bojovalo. Dým ze sutin na Staroměstském náměstí se již rozplynul a jenom orloj, zasažený nedávnou palbou, rozbitě trčel do prostoru – jeho čas se zastavil. Apoštolové ustrnuli ve svých pózách, Smrtka přestala cinkat zvonečkem... Ale přes tuto strnulou ponuřost byla ve vzduchu radost: do Prahy se vracel prezident Edvard Beneš! A byl to triumfální návrat.

Když 22. října 1938 opouštěl republiku po mnichovském debaklu, byl padlou veličinou, o níž by sotva kdo řekl, že se ještě někdy bude moci vrátit do vysoké politiky. Když se bezmála po sedmiletém exilu vracel, byl to triumf vítěze, návrat uznávaného státníka s obrovským kreditem. Nejenže se zasloužil o obnovení Československa zhruba v předmnichovských hranicích (ztráta Podkarpatské Rusi se nezdála nijak bolestná), ale zasloužil se i o uznání boje Čechů a Slováků na obou frontách druhé světové války, o příslušnost k vítězným státům protihitlerovské koalice.

Kolosální úspěch, jaký neměl obdoby široko daleko...

Přesto však, když se pozorně zadíváme na snímky Edvarda Beneše z oné doby, nemůže nám uniknout, že na mnohých z nich je chmurně zamyšlen, a pokud se usmívá, má úsměv téměř bolestný. Proč? Má snad nějaké starosti? Kalí něco jeho radost z návratu? Tíží ho snad nějaké obavy?

Masarykův lid

CO PŘINESE BUDOUCNOST?

Ovšem, jisté obavy zde byly a určitě nebyly malé. Poválečným uspořádáním obnovené republiky se Edvard Beneš zabýval v posledních dvou letech velice intenzivně. Především si byl vědom, že bude velmi záležet na vůli velmocí, jak bude nové Československo vypadat. Jeho obnovení v předválečných hranicích vůbec nebylo tak samozřejmé, jak se nám dnes může zdát. Málo platné, byla zde mnichovská dohoda, jejíž platnost sice Beneš neuznával, ale kterou přesto přijal. Týkala se hlavně odstoupení pohraničních oblastí. Bylo tedy zapotřebí dosáhnout oduznání Mnichova signatáři tohoto aktu, a to se Benešovi podařilo. Druhou věcí, která prezidentovi velmi ležela na srdci, bylo zachování demokratického řádu a předmnichovských tradic. Uvědomoval si přinejmenším od Stalingradu, kdo bude pánem střední Evropy a kdo zde bude mít rozhodující slovo. Představoval si, a zaměřil tímto směrem své úsilí, že Sovětský svaz, tato klíčová a určující velmoc, vytvoří předpoklady pro osvobození ČSR, ale v konečné fázi zůstane stranou a dovolí protifašistickým silám v zemi, aby uskutečnily revoluční převrat a s pomocí svých zahraničních jednotek samy převzaly v zemi moc do svých rukou.

Jak bláhová to byla představa, napovědělo již Slovenské národní povstání; zbytek zřetelně nastínily květnové události v Praze...

Nicméně historickou skutečností bylo (a zůstalo), že ve střední Evropě bylo Československo jedinou zemí, která nebyla okupována cizími vojsky. Obě armády, které se podílely na jeho osvobození, opustily obsazené území k 1. listopadu 1945. Něco podobného neexistovalo ani v sousedním Polsku, ani v Maďarsku, o Rakousku už vůbec nemluvě.

Beneše možná tížila i obava, zda tento stav bude trvalý, jak dlouho tato situace vydrží. Dobře si totiž pamatoval ze setkání se Stalinem v roce 1943 jeho zmínku o tom, že tato válka není poslední. Že výhledově, v perspektivě několika příštích let, bude potřeba svést nový konflikt, Německo definitivně pokořit a ovládnout západní Evropu. Pokud se k této alternativě vracel, jistě si kladl otázku, jakou roli v očekávaném dramatu sehráje jeho země. Nadšený svými představami určitě nebyl.

„NEJEZDĚTE DO MOSKVY!”

Tížila ho bezpochyby i starost nová a nesporně závažná: starost o zdraví. Beneš, ač malého vzrůstu a nenápadně postavy, se těšil zřejmě dobrému biologickému základu. Měl sice za sebou několik zdravotních komplikací, z nichž se musel delší dobu zotavovat (například zdravotní zhroucení po mnichovské krizi), ale jinak podával obdivuhodný pracovní výkon. Až najednou...

Na začátku roku 1945, ještě v době londýnského pobytu, když se chystal na druhou cestu do Moskvy, den před tím náhle omdlel. Přivolaný lékař diagnostikoval slabý záchvat mozkové mrtvice, jež ovlivnila schopnost řeči. Přesto přijal Ladislava Feierabenda, jednoho z předních exilových politiků, který se pokusil využít vzniklé situace, aby prezidenta od jeho cesty odradil.

„Prosím vás znovu, nejezděte do Moskvy... Máte závažný zdravotní důvod a nikdo v tom nemůže hledat politické motivy. Pane prezidente, nejezděte do Moskvy!”

Beneš prý na Feierabenda upřel zvláštní pohled a řekl: „Kolego, teď už je pozdě. Já do Moskvy musím. A chtěl bych tam být co nejdříve, abych mohl sledovat jednání.” A skutečně se také do Moskvy vypravil, byť s několikaenním zpožděním.

Do Moskvy přijel 17. března 1945 a byl přijat se stejnými poctami jako roku 1943. Molotov, jak zaznamenal prezidentův tajemník Eduard Tábořský, ho opět přivítal se svým obvyklým kamenným úsměvem. Delegaci přidělili tentýž „osobňak” (tj. ubytování) na Ostrovského ulici jako při předchozí návštěvě. Konaly se stejné oficiální bankety a stejná představení ve Velkém divadle. Vnější podoba mezi oběma návštěvami však kontrastovala rozdílem mezi bezstarostnou a přátelskou společností z roku 1943 a napětím, které se vytvořilo nyní. Válka se nezadržitelně blížila ke svému závěru a nyní šlo o to, jaké bude poválečné Československo. Dodrží Stalin svůj příslib, že se Sovětský svaz nebude vměšovat do našich záležitostí?

KONEC ILUZI

Už jsme uvedli, že Benešova představa o osvobození vlastními silami záhy vzala ze své. Sověti o své roli osvoboditelů jednoznačně rozhodli a také ji uskutečnili. Šli dokonce tak daleko, že tvrdě vytkli České národní radě, když při Pražském povstání ve chvílích nejtěžších připustila, aby německé jednotky mohly výměnou za složení těžkých zbraní ustoupit přes střední Čechy na západ a vzdát se Američanům.

Sověti vůbec nevzali v úvahu, že tyto zbytky několika divizí, dosud plně bojeschopných, mohly Prahu snadno převálcovat, rozstřílet a vypálit celé čtvrti do základů.

Viděli především ztrátu tisíců zajatců, kteří by tvořili vítanou pracovní sílu a konečně i množství válečné techniky, jíž by se dalo ještě případně využít.

Nicméně i přes tyto neklamně symptomy velmocenské bezohlednosti Beneš věřil v novou slovanskou politiku, kterou SSSR proklamoval s ujištěním, že ji v poválečné Evropě bude provádět. Upínal se k vidině mohutného bloku nového Polska, Československa a opět sjednocené Jugoslávie, v níž právě Československo bude hrát zcela jedinečnou roli spojovacího mostu mezi Západem a Východem. Byla to jistě krásná vize, jenomže... se nikdy neuskutečnila.

Beneš si patrně nikdy nepřipustil, že Stalin nepotřebuje žádné mosty. Ani jeho, samotného Beneše. Dlouho setrval v přesvědčení, že Stalin mu je zavázán za poskytnutí informace, že Rudá armáda připravuje jeho svržení. Ani ve snu ho nenapadlo, že ji koncem třicátých let oklikou pustil do oběhu sám Stalin, aby se zbavil nepohodlných maršálů s Tuchačevským v čele. Věřil též, že je ve Stalinových očích významným politikem, který má důležité konexe na Západě, a že ho tedy může při realizaci politiky trvajících spojenečtví potřebovat. Zcela při tom pomíjel Stalinova kritéria, jenž posuzoval význam osobností podle počtu divizí, jimiž by mohly disponovat.

Nemylme se však, vojenskou otázku Beneš nezanedbával. Dobře si uvědomoval, že situace bezprostředně po válce nemusí být ve střední Evropě kdovíjak stabilní, a proto se chtěl opírat o nezpochybnitelnou vojenskou moc.

Masarykův lid

Proto při jednání v Moskvě, 19. března, tuto otázku nadhodil a Molotov přislíbil, že o tom se Stalinem promluví. Stalin totiž slíbil poskytnutí výzbroje pro deset československých divizí už při setkáních v Moskvě v roce 1943. Beneš nyní slib připomněl a Stalin ho skutečně dodržel. Svobodová armáda, která přišla z východu, se vrátila do vlasti plně vyzbrojená, a to včetně těžkých zbraní. Kromě toho se mohla nově se rodící armáda opírat o téměř netknutý domácí zbrojní průmysl a Československo tak představovalo spojeneckou zemi nikoli bez významné síly. A o to Benešovi šlo.

URAN BUDÍ ZÁJEM

Ve dnech svého návratu ovšem Beneš tyto problémy neřešil. Opájel ho pohled na Prahu, na skvostnou architekturu tohoto stovčatého města, sice také bombardovaného, ale v historickém jádru téměř nedotčeného. Když si uvědomil, že množství českých a moravských průmyslových podniků zůstalo ušetřeno a že hospodářství českých zemí bylo ve srovnání s ostatními evropskými zeměmi válkou postiženo nejméně, prožíval jistě pocity hlubokého uspokojení.

Nikoli však příliš dlouho. Patnáctého července onoho roku se totiž cosi přihodilo: v dalekém Los Alamos se uskutečnil zkušební výbuch atomové pumy. A 6. srpna byla tato puma svržena na japonskou Hirošimu (nezapomeňme, že druhá světová válka dosud trvala) a o tři dny později na Nagasaki.

Jakkoli to byla místa vzdálená, týkaly se tyto události Československa víc než by se na pohled mohlo zdát. Na našem území, přesněji v Jáchymově, se totiž nacházela uranová ruda – a uran byl klíčem k oněm děsivým pumám, které se ukázaly být absolutní zbraní. Naleziště této rudy byla v oné době známa pouze dvě: v Belgickém Kongu (odkud pocházel uran, který se podařilo včas zachránit pro Američany) a v Kanadě. Uran se tak rázem ocitl v ohnisku zájmu SSSR, jenž se pochopitelně chtěl stát – a co možná nejdřív – vlastníkem atomové zbraně.

Takže tedy Jáchymov. Momentálně bezvýznamné městečko (pomineme-li jáchymovské stříbro, jež zrodilo tolarovou měnu) se mělo dočkat nové slávy, tentokrát ovšem přísně tajné.

Sověti svůj zájem projeвили okamžitě a zcela nepokrytě. Početná delegace Rudé armády přijela do Jáchymova 26. srpna 1945, tedy pouhé tři týdny poté, co byla první atomovka svržena na Hirošimu. A následovaly další návštěvy, které s sebou odvezly vzorky vytěžené rudy. V polovině září pak došlo k obsazení dolů jednotkou Rudé armády a povolení ke vstupu do nich začal vydávat velitel sovětské posádky v Karlových Varech. Podrobně se otázkou zcela nového aspektu v československo-sovětských vztazích zabývá Zbyněk Zeman ve své monografii věnované Edvardu Benešovi. Pro naše úvahy postačí zjištění, že Sověti projeвили zájem o třicet tun rudy vytěžené ještě Němci a samozřejmě ji dostali.

Vyjednávání vedl zpočátku Zdeněk Fierlinger z titulu své funkce premiéra a postupně do něj zasvěcoval Beneše. Argumentoval potřebou utužení vztahů se Sověty a v uranu, který je tolik zajímavý, viděl tu nejlepší cestu. Koneckonců, co my s ním? A tady může prokázat neocenitelnou službu!

Nevíme přesně, jak na jeho vábení reagoval prezident. Ale faktem zůstává, že přání Sovětů plnil. Jako pragmatický politik si byl vědom, že se vůči nim nachází v podřízeném postavení, to za prvé. A za druhé, dobře věděl, že Stalin vždy prosadí svou. Nakonec: kdyby snad chtěl činit nějaké potíže, Sověti by klidně mohli prohlásit jáchymovské doly, nacházející se v pohraničí, to znamená za války na území Říše, za svou válečnou kořist – a bylo by! Není tedy povinnost výhodnější?

Zvlášť kdyby nám za to Sověti, jak naznačuje Fierlinger, mohli pomoci k nějakému zisku při úpravách hranic s našimi sousedy. Získat Kladsko, například. (Beneš si dobře pamatoval Stalinův příslib z jednání v roce 1943, kdy Kladsko svou modrou tužkou přiznačil k hranicím obnovené ČSR.) Zůstalo však jen u tajných přání...

Je zbytečné se divit, že Beneš (spolu s Janem Masarykem) posléze podepsal se Sověty smlouvu o hospodářské spolupráci na příštích dvacet let. O uranu se v ní sice výslovně nemluví, ale rozumělo se samo sebou, že dodávky „smolky“, rudy, jež bude tisíckrát prokleta politickými vězni, kteří ji budou zanedlouho těžit v otrockých podmínkách, jsou v ní zahrnuty také.

Beneš, právě on, který byl zvyklý prorokovat (a ve své prorocké věřit) si jistě, alespoň zkusmo, položil otázku, co bude za dvacet let. Ale patrně si musel přiznat, že je to otázka nesmírně svízelná. Byl si však zřejmě jist, že všechno bude jinak: jiný svět, jiné Rusko, jiní lidé... Stalin, tento mocný a znepokojivý přízrak, jemuž se obdivoval a jehož se obával, bude dávno mrtev. On nejspíš také. V čem je tedy problém?!

NEPŘÍTEL V TĚLE

Problém zde byl. A on ho jistě cítil: jeho zdravotní stav. Jak jsme již řekli, v době svého návratu nebyl zdravý. Lidem v jeho okolí, kteří s ním byli v každodenním styku, nepřipadalo, že by se nějak pronikavě měnil. Jedenašedesátiletý Beneš na ně stále působil dojmem rozhodného, čínorodého muže jasného úsudku. Zřejmě si neuvědomovali, že jsou pod jeho silným osobním vlivem.

Doktor Petr Zenkl, přední český národněsocialistický politik, se ale doslova zhroutil, když se s ním setkal po jeho návratu z exilu (a měl tedy zřetelný časový odstup). Jak moc Beneš fyzicky sešel a zestárl... Už tehdy v úzkém kruhu nejbližších přátel rozhodně prohlásil, že jeho vystřídaní ve funkci je nevyhnutelně nutné. Beneš sám ovšem tento pocit zdaleka neměl. Jeho sebedůvěra byla značná (a byla dobře známa); vždycky byl nakloněn věřit, že by se stěží našel někdo, kdo by ho v dané době mohl nahradit.

Nicméně třebaže nerad, uvědomoval si, že jeho zdraví je otřeseno, ba ještě hůř, že je závažně nemocen. Již několik let trpěl vysokým tlakem, na nějž tehdy ještě neexistovaly účinné léky. Léčilo se klidem, především klidem. Ale ten Beneš – stále uprostřed vzrušeného a často převratného dění – neměl a mít ani nemohl. Rozvoji choroby tedy nic nestálo v cestě.

Na začátku roku 1945 ho postihla mozková příhoda, kterou jsme popsali. O dva roky později, již ve vlasti, se příhoda opakovala. Jak konstatovala lékařská zpráva, postihl ho úžeh, když stál několik hodin na slunci s nezakrytou

Masarykův lid

hlavou. Pak se dostavila nevolnost, únava, slabost levé ruky a nohy. Potíže ho přinutily zůstat na loži. Byl nucen odložit cestu do Topolčianek, kde si hodlal odpočinout a kam se nakonec přece jen vypravil.

Podle záznamů o jeho zdravotním stavu, které si vedl profesor Hynek, se stav pozvolna upravoval, třebaže přetrvávala porucha řeči, vyšší hodnoty krevního tlaku a kolísání nálad. U dat 26. a 27. září 1945 je poznámka, že byl dezorientován a plakal. Proč asi? Byl svým stavem sklíčen? Anebo si uvědomoval, že v zemi, jíž stojí v čele on, demo-

krat známý po celém světě, komunisté získávají stále více moci – a on tomu nedokáže čelit? V okamžicích slavného, vskutku triumfálního návratu jsou tyto děje dosud vzdáleny a Edvard Beneš si může blahopřát, že cíl, který si vytkl – obnovení Československa jako vítězného státu – úspěšně splnil. Netuší, že návratem do vlasti vstupuje do závěrečné fáze svého života, v němž, přes jeho krátkost, ještě mnohé prožije. Triumfy už to však bohužel nebudou.

Václav Tikovský

Otiskujeme první část přednášky prof. dr. Jiřího Pešky na téma Evropská vyhnání a vysídlení ve 20. století a velmoci, která byla uveřejněna ve Vesmíru 93, červenec-srpen 2014.

EVROPSKÁ VYHNÁNÍ A VYSÍDLLENÍ VE 20. STOLETÍ A VELMOCI, I.

Nucené migrace jsou trvale velkým a podstatným tématem moderních a soudobých dějin nejen Evropy, ale celého světa. Fenomén „vyhnání“ (na místě staršího „vyhubení“) se postupně etabloval od raného novověku, kdy se ovšem týkal především náboženských menšin. V průběhu 19. století nad tradičně dominující náboženskou motivací genocidní nebo transferové eliminace „cizích“ ergo menšinových, a tedy většinové společnosti překážejících skupin převládly důvody „národní“ či širše etnické. To nevylučuje skutečnost, že pro jisté národnosti byla typická ta která náboženská víra, takže nacionální a religijní

identifikace a důvody pro skupinová nepřátelství byly často kombinovány.

Jaký historický jev tedy bude předmětem naší pozornosti? Jde o násilnou eliminaci velkých skupin obyvatelstva, které se od statutární a dominující většinové společnosti odlišují národnostně, tedy jazykem, kulturou i pocitem nacionální soudržnosti s jinde dominantním – titulárním – národem, případně které se od většinové společnosti odlišují jiným než vládoucím náboženstvím jako výrazným nebo alespoň průvodním znakem své jinakosti.

Masarykův lid

K takovému „vymizení“ velkých skupin obyvatelstva dochází několika způsoby: nejprostší je **útěk** – motivovaný vojenskými operacemi, terorem okupačního režimu nebo paramilitárních jednotek. Druhá – navazující – forma je **vyhnání** nepohodlné menšiny. Třetí jsou **deportace**, které literatura vnímá jako opatření uvnitř jednoho státu nebo říše. Čtvrtou a nejčastěji diskutovanou formou jsou vysídlení, tedy mezinárodními smlouvami různého typu regulované transfery, přesídlení, repatriace nebo výměny obyvatelstva – které s tím obvykle v nejmenším nesouhlasí. To, co zpravidla v učené, juridicky založené evropské diskusi o čistkách chybí, je prosté **vyvraždění** veškerého „překážejícího“ obyvatelstva a uvolnění prostoru pro novoo sídlence z řad titulárního národa. Za genocidu je považováno již nucené **vysídlení**.

Stranou pozornosti v tomto výkladu ponechám gigantickou a specifickou problematiku holocaustu, tedy především, i když zdaleka nejen nacistického projektu oloupení, ghettoizace, vysídlení a masové vraždy skupiny evropského obyvatelstva. Ta byla identifikována podle náboženské, nacionální nebo zcela vykonstruované rasové identifikace jako „židé“. Dostatečně hrůzné jsou i ostatní nucené migrace.

Princip jasně určitelné většiny a menšiny přitom není evropsky odjakživný. Naopak: pro velkou část kontinentu vždy platilo, že ho obývaly smíšené a dále se mísící komunity, kde nejen komunikační řeč, ale i národně kulturní identita, a dokonce i náboženství patřily mezi charakteristiky, které bylo vždy znovu možno dohodnout, přizpůsobit podmínkám denní praxe.

Jazyk

Stoupající hvězda státního nacionalismu ovšem nepřála podobným nepřehlednostem: Když se roku 1853 v Bruselu na kongresu poprvé sešli evropští statistikové, vznesla pruská delegace požadavek zavedení jazykového kritéria pro podchycení evropských populací. Rakušané tehdy oponovali poukazem na komplikovanost situace v mnohonárodnostní monarchii, ale během dvaceti let se pruské hledisko prosadilo. Petrifikoval ho třetí mezinárodní statistický kongres roku 1873 v Petrohradě. Znamenalo to, že při sčítáních lidu, která byla v Evropě právě zaváděna, byla etablována kategorie jazyka jako jednoznačné orientační kritérium, o které se pak ve svých opatřeních opírala vládní politika. V lehce chaotické habsburské monarchii relativně dlouho zůstávalo určení jazykové, a tím národní náležitosti fakultativní věcí každého občana. Od počátku 20. století však i toto kritérium nabývalo závazného dědičného charakteru. Zvláště závažný byl pak roku 1904 mezinárodně dohodnutý a od počátku meziválečné doby

platný posun od statistického zjišťování řeči obcovačů, tedy od otázky po tom, jakým jazykem ten který občan většinou hovoří, k deklaraci řeči mateřské, tedy jaký byl jazyk jeho rodiny.

Statistika se v onom něco více než půlstoletí radikální evropské a za hranice Evropy se rozšiřující modernizační byrokratizace rychle proměnila z nástroje, jehož pomocí se vlády snažily získat přehled o složení, rozmístění a charakteru obyvatelstva jejich států ve vysoce politizovaný a snadno zneužitelný nástroj homogenizace, asimilace, ovládnutí a manipulace obyvatelstva. Nešlo přitom jen o statisticky kategorizovaný popis společnosti. Tyto kategorie rychle našly cestu do nacionální a politické mentality lidí a poměrně silně se odrážely v sebeidentifikaci a vymezování

velkých skupin zejména urbánní společnosti. V rámci nacionálně homogenizačních a asimilačních plánů či projektů politiky nacionálně územní expanze se pak tyto posuny začaly dramaticky týkat i méně diferencovaných venkovských oblastí a komunit. I jejich půda totiž začala být národně definovatelná.

Počátky genocid

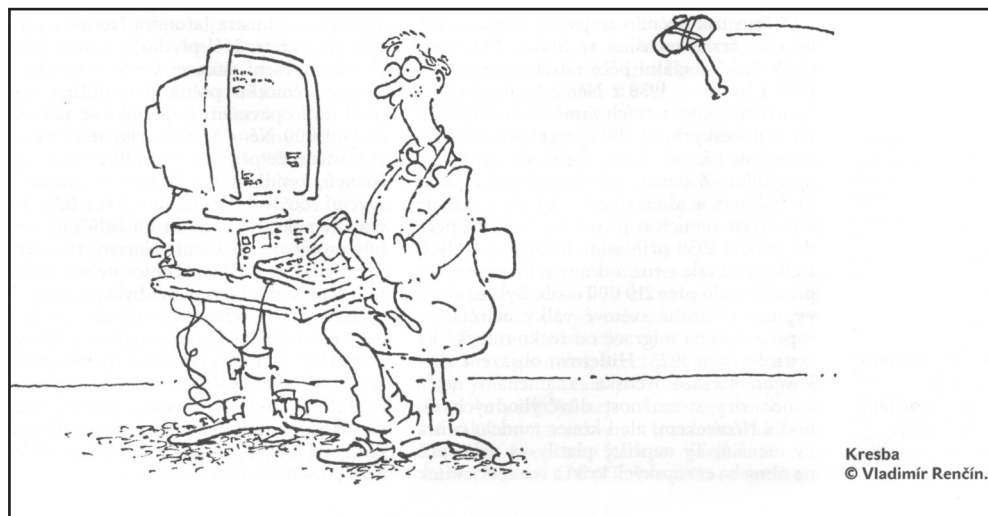
I když jistě obecně lze vnímat období od poloviny 19. století do výbuchu první světové války jako období převládajícího evropského míru, byla to doba bohatá na dílčí konflikty a v jejich zázemí začalo docházet právě k prvním eliminacím „překážejících“ nacionálních menšin.

Počátek skutečně dramatických „moderních“ genocid představuje masakr Arménů v turecké říši Abdulhamida II. v letech 1894–1896, kterému padlo za oběť mezi 80 000 a 300 000 osob. Vzhledem k tomu, že zbytky arménské populace nebyly vyhnány ze svého území a že formálně šlo jen o potlačení arménské povstání, nebývá však tento případ zahrnován do přehledů moderních etnických čistek. V zázemí těchto masakrů stálo rozhodnutí evropských velmocí, které při uzavírání Berlínského míru z roku 1878 zavázaly poraženého tureckého sultána, aby garantoval bezpečnost křesťanských menšin a provedl reformy říše, které by jim umožnily rozvoj. Přehnané naděje, vzbuzené tímto usnese-

Masarykův lid

ním v Arménec, byly samozřejmě vzápětí zklamány a turecká říše se proti „destabilizaci křesťanskými menšinami“, kolaborujícími s nečinně přihlížejícími zahraničními mocnostmi, rozhodla „bránit“ masakry. Ty se – byť i v menším rozsahu – opakovaly až do počátku světové války. Vrcholem bylo pak vyvraždění, resp. vysídlení Arménů z východní Anatolie v roce 1915.

Počátek skutečně evropských etnických čistek bývá spatřován v hrůzách v době válek nově ustavujících se balkánských států, které bojovaly s tureckou říší o svobodu a nezávislost v letech těsně předcházejících první světové válce. Ve srovnání s utrpením Arménů tehdy vzbudil daleko menší pozornost evropské žurnalistiky osud tureckých menšin. Do života muslimského obyvatelstva severořecké Thrácie tvrdě zasáhlo obléhání Istanbulu bulharskou armádou v listopadu 1912.

Většina tureckých rolníků tehdy uprchla před postupujícími Bulhary na druhý břeh Bosporu. O rok později v rámci druhé balkánské války naopak přechalo bulharské obyvatelstvo této oblasti na sever před postupující tureckou armádou. Istanbulská smlouva ze září 1913 měla pak v rámci mezinárodního zprostředkování ukončení války odstranit záminku příštích konfliktů: Na jasně vymezeném území upravovala výměnu zbývajících 100 000 Bulharů a Turků. Výbuch světové války zabránil naplnění smlouvy. Stala se však modelem meritorního řešení i formálním příkladem pro podobné situace a smlouvy příštích období.

První světová válka

Válka přinesla na západě a především na východním bojišti velké migrace obyvatelstva, přechajícího z boji zasažených území, ale také prvé rozsáhlé vysídlovací akce, uskutečněné jako kolektivní trest některých národnostních skupin za údajnou velezradu mateřského státu. To byl případ židovských komunit vysídlovaných ze zázemí ruské fronty do sběrných táborů či odesílaných na východ carské říše. Rakouskouherská administrativa zas označila serbské Srby za neloajální agenty Srbska a ad hoc vysídlila celou jejich populaci do bídny uherské pustý. Ještě brutálněji se Vídeň po vstupu Itálie do války po boku Dohody zachovala k trentinským Italům. Opět s odůvodněním, že jde o agenty nepřítel, bylo 130 000 Italů roku 1915 transferováno do

koncentračních táborů v uherské pustě, kde v údésných podmínkách bez náležitého zásobování a lékařské péče zahynulo 40 000 lidí, tedy bezmála třetina internovaných. Ještě dnes to někteří rakouští historikové obhajují jako nutné válečné opatření. Stranou zájmu nadále zůstává systematická genocida haličských ukrajinských venkovanů, které rakouská armáda brutálně likvidovala v zázemí fronty. Nezávisle na tom se v prvních letech války v Německu vyvíjely – ve zvláště vyhrcoené podobě především v provoláních německé akademické inteligence, průmyslových a agrárních svazů a mezi částí generálky – koncepty anektování rozsáhlých území na západě a zejména východě vilémovské říše. Měly to být anexe území, zbaveného dosavadního obyvatelstva nebo přinejmenším podstatné jeho části. Na západě šlo o připojení Belgie a severovýchodní Francie, uvolněné vysídlením francouzského obyvatelstva

na západ do nitra republiky. Na východě šlo o „vyčištění“ pásu dobytého ruského území, dosud obydleného polským a židovským obyvatelstvem. „Polský pás“ měl být po válce osídlen repatriovanými Němci z Pobaltí a z Ruska. Tyto plány nalezly nadšené zastánce v maršálech Hindenburgovi a zejména Ludendorffovi. Naplnění vysídlovacích a přesídlovacích plánů sice zabránilo zhroutení centrálních mocností na podzim roku 1918, vlastní koncept však přežil do doby

meziválečné.

V rámci pařížských mírových jednání po roce 1918 se před mezinárodní politikou objevil problém definice „národních států“. V nové podobě se etablovaly na velkých dílech území poražených – jazykově německy dominovaných – centrálních velmocí v národnostně po staletí smíšeném prostředí střední a východní Evropy. Bylo třeba vytýčit a mezinárodně garantovat jejich nově utvářené hranice. Wilsonova idea práva národů na sebeurčení přitom hrála do noty nově vznikajícím menšinám. Právě skutečnost, že utváření nových států tu probíhalo v souvislosti s mírovými jednáními s poraženým a rozvráceným Německem a Rakouskem, blokovala ovšem jakékoliv uskutečnění hlasitě projevovaných snah německých menšin o svobodné připojení „jejich“ území k v poslední chvíli sjednocenému území obou poražených států. Z hlediska vítězných mocností by požadované vytvoření univerzálního německého (nadto socialistického) státu v centru Evropy znamenalo posílení, nikoliv oslabení poraženého, ale nadále obávaného Německa. Aktuálně tedy rozhodla mocensko-bezpečnostní hlediska. Otázka postavení a práv menšin byla velmocemi předána nově založené Společnosti národů.

Bosporský precedens 1923

Na Turecko (jako na exemplární příklad) se pohled Evropy zaměřil počátkem dvacátých let, kdy po ztros-

Masarykův lid

kotavším řeckém pokusu o dobytí Malé Asie a po kemalovské protiofenzivě hledala na přelomu let 1922 a 1923 mezi národní konference ve švýcarském Lausanne způsob, jak ukončit krvavý konflikt a trvale eliminovat jeho záminku: tj. existenci řeckých a tureckých menšin na území druhého státu. Z jedenapůlmilionové řecké menšiny, usdlé v Anatolii, sice milion lidí uprchl před tureckou protiofenzivou, zbývalo však ještě půl milionu řeckých rolníků; a naopak v Makedonii žila obdobně silná – Řeckem nemilovaná – turecká menšina. Diplomaté – ovlivnění teoriemi švýcarského etnologa Georgese Montandona – dospěli k názoru, že jediným možným „humanitárním” řešením je rozdělení smíšených populací.

Smíšené oblasti měly ovšem agrární charakter a obyvatelstvo pevně lpělo na zděděné půdě. S dobrovolně akceptovaným přesídlením nebylo tedy možno počítat. Diplomaté ostatně soudili, že menšinové obyvatelstvo nechápe příčiny svého utrpení ani východiska z této situace a že musí být – ve vlastním zájmu – k přesídlení donuceno. Výsledkem byla nucená výměna obyvatel v dosud nebývalém rozsahu. Již během konference ovšem politici shromáždění v Lausanne dostali informace, že přesídlení přineslo „zachraňovaným” ještě větší utrpení než předchozí válka. Ztráty na životech anatolských Řeků, kteří během špatně zajištěné lodní přepravy hromadně umírali vedrem, vysílením a žízni, dosáhly třetiny jejich počtu. (To je bezmála úroveň ztrát za nacistických pochodů smrti z konce druhé světové války.) To samé platí pro balkánské Turky, jichž do cílové oblasti dorazilo jen 356 000. Zbídačení a psychické utrpení přeživších nebylo „usmírujícími se státy” takřka vůbec bráno v úvahu.

Marnost varování

Diplomaté si tyto skutečnosti uvědomovali alespoň v náznaku: Lord Curzon, předseda lausannské konference, shrnul své pochyby o perspektivách nucené výměny obyvatelstva jako o přijatelném humanitárním řešení podobných konfliktů do formulace, že jde o dalekosáhle špatné a nebezpečné řešení, za které bude svět po sto let platit těžkou pokutu. Netušil, že se řešení řecko-tureckého případu přesto stane příkladem, jehož se v budoucnosti bude dovolávat celá řada expertů i politiků, a to především v jeho vlastní otčině. Desetiprocentní zakalkulované ztráty na životech vysídlenců pro ně nepředstavovaly problém hodný zmínky.

Pro střední a východní Evropu řešila otázku národnostních menšin a mezinárodní stability Společnost národů. Rozhodla se pro koncept ochrany menšin jako celků s tím, že tak bude garantována i stabilita států. Ty nebudou mít formální důvod k mezinárodním konfliktům, vedeným pod záminkou ochrany svých „trpících” zahraničních menšin. Méně zdůrazňováno bylo, že toto řešení ve většině států (Československo představovalo v tomto směru evropskou výjimku!) znamenalo také omezení práv a rozvojových možností menšin. Dominantním cílem velmocí byla mezinárodní stabilita, nikoliv prospěch menšin.

Situace menšin v nově rozdělené střední a východní Evropě nebyla jednoduchá právě proto, že se do menšinového postavení dostali především příslušníci dosud

vládnoucích národů: Němci a Maďaři. Již na ustavení nových států zareagovala podstatná část německého a maďarského etnika odchodem: západní Polsko např. opustilo na 800 000 německých obyvatel, menší skupiny zejména společensky výše postavených Maďarů odešly ze Slovenska. Polsko-sovětský válečný konflikt pak vedl k nezanedbatelným přesunům ukrajinského a židovského obyvatelstva východní části Polska.

Již dvacátá léta ovšem znala také pokusy o nacionální homogenizaci některých států. Prvé aktivity vyvinula německá výmarská republika již roku 1923, kdy ministerstvo zahraničí, okouzlené výsledky lausannské konference, rozpracovalo koncept postupného stažení německých menšin z východní a jižní Evropy na říšské území. Zatím šlo ovšem o pouhou teorii.

Bylo by však chybou koncentrovat pozornost výhradně na aktivity výmarského a posléze hitlerovského Německa. S plánem nucených přesídlení velkých národních skupin přišla ve dvacátých a zejména ve třicátých letech také sovětská vláda. Navázala tak na rusko-nacionální úsilí z doby před vypuknutím i v průběhu první světové války, kdy byli němečtí kolonisté přesídlováni z pohraničí říše do střední Asie a na Sibiř. Transfery se týkaly nejen Němců, kteří pustou černomořskou oblast osidlovali s carskými privilegii od poloviny 18. století, ale též slovanských i např. řeckých kolonistů. Na tyto koncepce navázala sovětská vláda snahou o „dobrovolnou” kolonizaci sibiřských celin.

Represe proti německým menšinám v evropském Rusku, ve střední Asii i na Sibiři byly ve třicátých letech prováděny pod záminkou kolektivizace či proticírkevních kampaní, jindy jako součást boje proti agentům imperialismu. Výsledkem se v některých regionech stala likvidace většiny mužské části německé populace. Velké stalinské politicko-etnické čistky druhé poloviny třicátých a počátku čtyřicátých let přinesly decimaci či nucené přesídlování „zrádcovských národů”, tj. Židů, Poláků i velkých skupin pobaltských a kavkazských národů do střední Asie a na Dálný východ. Na to navázaly důsledky dobovačných válek, které Sovětský svaz vedl v letech 1939-1941. Připomeňme jen osud půl milionu Finů, kteří po – hrdinské – porážce v „zimní válce” dali přednost útěku nebo evakuaci na sever své vlasti před životem v sovětském impériu.

Zbylých 90 000 Finů sovětská vláda vysídlila na Sibiř. Zároveň byly v druhé polovině třicátých let a zejména v první polovině čtyřicátých let některé přesídlované národy nebo národnostní skupiny Sovětského svazu (opět především sibiřští Němci, resp. více než půl milionu Němců z Povolžské německé republiky, roku 1942 přes noc zrušené, ale také např. poamurští Korejci) masakrovány v rámci vln masových poprav mužské části populace předem definovaných kvótami nebo posíláním na nucené práce do sibiřských oblastí, z nichž nemělo být návratu. Z celkem 820 000 obyvatel severního Kavkazu, vysídlených v roce 1944 vojsky NKVD do stepí Kirgizie a Kazachstánu, nepřežila úvodní masakry, drastický transport a extrémně nuzné první měsíce ve středoasijských lágrech třetina osob. O tom ale soudobá Evropa v podstatě „nevěděla”. Byla více než zaměstnána vlastními problémy.

Masarykův lid

Nacistická řešení

Když se roku 1933 ujal moci v Německu Adolf Hitler, zařadil problematiku spojení všech Němců v jednotném nacionálním státě na čelné místo svého programu. Před přesídlením menšin dával ovšem Hitler v duchu všenněmeckého konceptu přednost „převzetí“ Němci obydlených území do říše. Tak tomu bylo v případě Sárska, tak lze charakterizovat „anšlus“ Rakouska, tak Hitler světu prezentoval i otázku Sudet. A velmocí byly ochotny vnímat mnichovský diktát nejen jako záchranu evropského míru na cizí účet, ale především jako „osvědčené řešení“ menšinové otázky. Ostatně i v rámci mnichovské dohody bylo počítáno s transfery a výměnami obyvatelstva.

Ovšem uskutečnilo se jen vypuzení velkého dílu české menšiny ze Sudet. Podle statistik české sociální péče odešlo mezi zářím 1938 a březnem 1939 z Německem odtrženého území vedle státních zaměstnanců dalších 139 000 českých, 10 500 německých a 18 000 národnostně se jako Židé deklarujících uprchlíků. Z území odtržených od republiky Polskem a Maďarskem a ze Slovenska se v českých zemích o příspěvky sociální péče do března 1939 přihlásilo 42 000 uprchlíků. Celkem se tak z rozhodnutí velmocí nuceně přestěhovalo přes 210 000 osob. Byla to až do vypuknutí druhé světové války největší evropská nucená migrace od řeckoturecké katastrofy roku 1923. Hitlerovo obsazení zbytkového Československa znamenalo nejen konec víry v možnost důvěryhodných dohod s Německem, ale i konec modelu ochrany menšin. Ty napříště platily za nebezpečná ohniska evropských krizí a roznětky válek.

Generální linii přesídlení německých menšin východní Evropy do říše nastínil Hitler v projevu v říšském sněmu 6. října 1939. Ony roztroušené „střepiny německého lidu“ měly být navraceny do říše a ta měla získat lepší hranice oddělující ji od slovanského světa, než měla dosud. Provedení rozsáhlého „upevnění německého národa“ bylo svěřeno Himmlerovi a SS. Celkem bylo „Heim ins Reich“ nuceně přestěhováno 550 000 severoitalských, východoevropských a balkánských „Volksdeutsche“. Do vedlejších aktivit tohoto projektu byly zabudovány takové přípravné akce k „vyčištění terénu“, jako bylo vyvraždění, resp. v několika fázích provedené vysídlení židovského, romského a slovanského obyvatelstva střední a východní Evropy. Do tohoto kontextu patřila i akce běžící od roku 1942, vysídlení českého obyvatelstva protektorátu v pásu od Benešovska

po Dražanskou vrchovinu. Jak podotkl znalec problematiky nucených migrací Hans Lemberg, práh zábran ohledně toho, co je pokládáno za možné dělat s lidmi nebo se skupinami lidí, se od Hitlerova otevření nové dimenze nacionální homogenizace německého zájmového prostoru mezinárodně podstatně snížil.

Nešlo přitom o pouhé názorové výstřelky extrémních nacistů. Zásadní podkladový materiál, opírající se o plány a zkušenosti z první světové války i o rozsáhlý a důkladný historický, etnografický, sociologický a hospodářsko-geografický výzkum, předložil v podobě memoranda v říjnu 1939 Theodor Schieder, po válce jeden z nejvýznamnějších představitelů západoněmecké dějepisné vědy. Jeho memorandum sumarizovalo výsledky více než desetiletých výzkumů, na nichž se podílela řada významných historiků poválečného Německa. Všichni se v roce 1939 shodovali na odmítnutí principu sebeurčení národů a na přednostní nutnosti vyhnání, resp. exterminace zejména Židů.

Myšlenka na perspektivní možnost řešení konfliktních mezinárodních situací cestou nucené separace smíšených populací nebyl ovšem cizí ani politikům demokratické části evropského politického spektra. Např. ve chvíli nejhlubší mnichovské krize poslal Eduard Beneš ministra Jaromíra Nečase s tajnou misí do Paříže. Měl předložit Leonu Blumovi návrh řešení situace: Československo odstoupí Německu pohraniční oblasti, ležící před linií opevnění. Republika se tak zbaví až 900 000 Němců. Německo se ovšem musí zavázat, že přijme další milion sudetských Němců, vysídlených z československého vnitrozemí. Zbýlých 1,2 milionu Němců, „z poloviny demokratů, socialistů a židů“, již neměl být problém zvládnout. Nucený transfer tu byl předkládán jako akceptovatelné, relevantní řešení. Od tohoto plánu byla později v londýnském exilu odvozena varianta, podle níž by v poválečném Československu vznikly tři „německé“ kantony, do nichž by bylo nuceně sestěhováno obyvatelstvo německé národnosti. Tato varianta vnitrostátní nucené separace připadala německé sociálnědemokratické emigraci a jejímu čelnému představiteli Wenzelu Jakschovi zcela přijatelná.

První část přednášky přednesené
v Učené společnosti dne 19. 5. 2014;
dokončení v příštím čísle.

Pohodlí činí z lidí děti, obtíže činí z nich muže.

Smiles

O hodnotě člověka nerozhoduje, co zná, nýbrž co koná.

Fichte

Stat' Mgr. Zdeňka Víška se zabývá osudem západního letce majora René Černého, jehož život se uzavřel v roce 1950 na komunistickém popravisti v pankrácké věznici.

TRAGICKÝ OSUD MAJORA RENÉ ČERNÉHO

Dne 26. července 1914 – tedy před sto lety – se ve Slaném narodil budoucí hrdina protinacistického odboje René Černý. S životním příběhem tohoto statečného muže je spjat nejen ozbrojený zápas za osvobození Československa v době druhé světové války, ale i mučednický osud, kdy po únorovém převratu se ve věku nedožitých třiceti šesti let stal obětí justiční vraždy.

Dětství a mládí

Třebaže René Černý pocházel ze Slaného, kde se narodila i jeho matka Božena (1892–1942), citový vztah k tomuto městu nebyl u něho patrně příliš hluboký, neboť jeho otec Antonín Černý (1886–1937) byl jako zaměstnanec státních drah často ze služebních důvodů překládán, a proto R. Černý ve svém rodišti strávil pouze několik roků raného dětství. Obecnou školu navštěvoval nejdříve ve Zbečně u Křivokláta a později v Ploskovicích u Litoměřic. Středoškolská studia zahájil na Československém reformním reálném gymnáziu v Liberci a zakončil je maturitou na jičínské reálce roku 1934. Pobyt v českém pohraničí (Litoměřicko, Liberec), kde před válkou převažovalo obyvatelstvo německé národnosti, mu umožnil osvojit si výborné znalosti němčiny.

Vstup do čs. armády

Po vykonání maturitní zkoušky v Jičíně nastoupil dvacetiletý René Černý v červenci 1934 vojenskou prezenční službu ve Vojenském jezdeckém učilišti osmého dragounského pluku v Pardubicích a po jejím absolvování byl jako četař-aspirant zařazen k šestému jezdeckému pluku v Brně. Po ukončení dvouleté vojenské služby (1934–1936) zůstal v armádě jako podporučík v další činné službě. Dne 1. 8. 1938 byl zařazen v hodnosti poručíka mezi aktivní důstojníky – ve funkci velitele čety v poddůstojnické škole. Nacistická okupace jej zastihla v Brně, kde kromě výkonu svých vojenských povinností souběžně studoval na zdejší právnické fakultě Masarykovy univerzity a ve studiu pokračoval i po rozpuštění zdejšího pluku v souvislosti s likvidací naší armády v květnu 1939.

Odchod do emigrace

Po příchodu nacistů se René Černý zapojil do odbojové činnosti a jako člen Obrany národa se podílel na moravskoslovenských hranicích na převaděčských aktivitách. V říjnu 1939 za dramatických okolností uprchl z protektorátu a dostal se do Bejrútu, odkud odplul přes Středozemní moře do přístavu Marseille ve Francii. V jihofrancouzském městě Adge vstoupil do vznikajících čs. jednotek a byl jmenován

velitelem 5. roty 2. praporu 1. pěšího pluku. Po porážce francouzské armády na jaře 1940 byl poručík René Černý na palubě egyptské lodi Mohamed Ali el Kebír s dalšími našimi vojáky evakuován do Velké Británie, kde později působil v různých funkcích v čs. samostatné obrněné brigádě.

Krátce před přesunem čs. jednotek do Francie – po vylovení spojenců v Normandii – byl přemístěn ve funkci zástupce velitele k nově vzniklé Záložní tankové rotě, s níž na počátku října 1944 odešel na frontu u severofrancouzského přístavu Dunkerque, kde naši vojáci obléhali obklíčenou německou posádku. Dne 28. října byl povýšen na kapitána. V prosinci 1944 byl R. Černý následně převelen k Motorizovanému předzvědnému oddílu, z něhož v březnu 1945 vznikl 3. tankový prapor, kde velel jeho druhé rotě. Válka pro něj skončila v květnu 1945 v obci Malý Bor v západních Čechách. Po návratu čs. obrněné brigády byl mimořádně povýšen do hodnosti štábního kapitána. Za statečnost byl vyznamenán československými i britskými řády.

Poválečná doba 1945–1948

Po osvobození byl René Černý v květnu 1945 převelen ke 3. tankovému praporu jako velitel roty a v září téhož roku byl přemístěn ke 13. tankové brigádě v Olomouci coby velitel II. tankového praporu. O měsíc později byl povolán do druhého ročníku Vysoké válečné školy v Praze, kterou absolvoval v létě 1947, kdy se současně na této škole stal profesorem taktiky v týlu. V pravidelném služebním hodnocení v letech 1945–1947 byl svými nadřízenými opakovaně hodnocen stupněm „výtečný“. V lednu roku 1946 byl povýšen do hodnosti majora generálního štábu.

Po komunistickém převratu v únoru 1948 byl ale mjr. Černý profesorského místa zbaven a v březnu téhož roku byl přemístěn k posádkovému velitelství Velké Prahy. René Černý již tehdy nesouhlasil s nástupem komunistického režimu a připravoval útek do zahraničí. Při pokusu o přechod státních hranic do Rakouska byl však René Černý u obce Hnánice na Znojemsku 1. 5. 1948 zadržen pohraniční stráží.

Před komunistickými soudy

Dne 10. prosince 1948 byl Státním soudem v Praze odsouzen na 19 let odnětí svobody. René Černý byl žalářován na Borech v Plzni, kde byl např. v červnu 1949 popraven generál Heliodor Píka. Počátkem roku 1950 byl major Černý opět postaven před soud a odsouzen na doživotí – tentokrát za přípravu útěku uvězněného generála Karla Janouška, velitele našich letců ve Velké Británii, maršála britského Královského letectva (RAF).

Masarykův lid

Na jaře 1950 vedení borské věznice, které potřebovalo brutálním způsobem zastrašit zdejší politické vězně a dokonce i část nepříteli loajálních dozorců, zinscenovalo vůči René Černému další soudní proces, na jehož základě byli 12. 5. 1950 major René Černý, bývalý poslanec za Československou stranu lidovou Stanislav Broj a dozorce strážmi-

major René Černý

str Čeněk Petelík odsouzení k trestu smrti za údajnou přípravu ozbrojené vzpoury a již o jedenáct dní později popraveni. Další obžalování v tomto procesu byli odsouzení k mnohaleté i trvalé ztrátě svobody – tři na doživotí, tři k odnětí svobody na 25 let, dva na dvacet let a zbývajících dva obžalování na patnáct a šest let pobytu ve vězení.

Mezi odsouzenými byl i další hrdina protinacistického boje major Josef Bryks (1916–1957), pilot britského Královského letectva, který strávil po svém sestřelení (1941) čtyři roky v nacistickém zajetí. V komunistickém vězení pak po svém odsouzení o sedm let později ve věku 41 let zemřel.

Poprava

Poprava odsouzených se uskutečnila 23. 5. 1950 v ranních hodinách v pankrácké věznici v Praze. Jako první k výkonu trestu byl určen Čeněk Petelík, který byl popraven v 5.32 hodin.

Jako druhý k vykonání rozsudku byl povolán Stanislav Broj, který před smrtí prohlásil: „Chci jen prosit Boha, aby vám tuto vraždu odpustil! Víím, že umírám proto, že jsem chtěl mít svobodné zemědělce ve své zemi. Oni také budou! Moje děti, odkazuji vás k ochraně Boží a Panny Marie, ženu také! Necht' žije svobodné Československo!“ Byl popraven v 5.50. Jako třetí a poslední byl onoho dne na Pankráci popraven René Černý. Jeho poslední slova zněla: „Chci Vám říci, že jste mne odsoudili pro nic a že je to vyložená vražda. To říkám pod šibenicí! Tady bych řekl pravdu, že jsem něco udělal, ale já jsem nic neudělal. A vám, pane prokurátore, štěstí nepokvete.“ Těsně před popravou zvolal: „Vrahové!“ René Černý byl popraven v 6.15 hodin a o jedenáct minut později lékař konstatoval jeho smrt.

O měsíc později (27. 5. 1950) byla ve stejné věznici popravena i doktorka Milada Horáková.

Památka René Černého

Památka René Černého po jeho tragické smrti rychle zapadla v zapomnutí. Teprve po demokratické revoluci 1989 byl René Černý rehabilitován, a to rozhodnutím Vyššího vojenského soudu v Příbrami roku 1990. Rozkazem ministerstva obrany č. 197/1991 byla majoru generálního štábu R. Černému vrácena původní vojenská hodnost a byl posmrtně povýšen na plukovníka gšt. Téhož roku byl na návrh vlády ČSFR prezidentem Václavem Havlem povýšen na generálmajora in memoriam. V roce 2001 byl genmjr. Černému udělen Právnickou fakultou UK v Praze titul doktora práv in memoriam. Jeho jméno připomíná také pamětní deska na budově Generálního štábu Armády ČR v Praze-Dejvicích.

Město Slaný se k památce svého rodáka mohlo přihlásit pochopitelně také až po roce 1989, a to odhalením pamětní desky (1996) a pojmenováním nově vzniklé ulice jeho jménem (2006).

Zdeněk Víšek

AKTUALITY

Ačkoliv je čas dovolených a prožíváme krásné slunečné dny, nelze podlehnout iluzi, že Evropa, v jejímž středu se nacházíme, je světem jistoty a bezpečí. Nad touto otázkou se zamýšlí bezpečnostní analytik Miloš Balabán v Právu 5. srpna 2014.

BEZPEČNÁ EVROPA? DNES ILUZE

Měsíc před summitem NATO ve Walesu připomenu větu ze strategické koncepce Aliance přijaté v listopadu 2010: „Evropa zažívá z vojenského hlediska nejbezpečnější období svých dějin.” Kdo by dnes takové tvrzení po čtyřech letech na summitu obhajoval?

Vztahy Západu s Ruskem jsou kvůli Ukrajině, kde zuří občanská válka, v evidentní krizi. Ke slovu přišel jeden z nástrojů studené války – sankce, jakkoliv jsou zatím tak trochu napůl. Na Blízkém východě se můžeme ve víru několika konfliktů dočkat i překreslování hranic narýsovaných před sto lety evropskými koloniálními mocnostmi. Z Libye musíme evakuovat své diplomaty v situaci, kdy se tamní stát rozpadá v bojích znesvářených ozbrojených formací. Umírají desetitisíce nevinných civilistů. Na You Tube můžeme vidět brutální popravy Iráčanů islamisty, které si v ničem nezadají s holocaustem za druhé světové války.

Válka na Blízkém východě má vliv i na bezpečnost uvnitř Evropy. Vracejí se do ní militantní radikálové ze svého „výcviku” v Sýrii. Že jde o vážný problém, se ukázalo i v Norsku, které přijalo koncem července v této severské zemi naprosto bezprecedentní bezpečnostní opatření před potenciálním teroristickým útokem. Norská tajná služba disponovala informacemi, že řádově desítka norských radikálů se aktivně zúčastnila bojů v Sýrii po boku militantních skupin, které se hlásí k ISIL (Islámský stát v Iráku a Levantě), přičemž byl registrován jejich zvýšený po-

hyb z Norska do Sýrie a zpět od vyhlášení islámského státu v červnu 2014.

Hamletova slova, že „vymknuta z kloubů doba šílí”, by se dnes do popisu situace okolo Evropy i v ní hodila příhodněji než optimistické fráze. Hrozby nabývají nečekaných dimenzí. Lze tak možná položit kacířskou otázku, zda nemalé výdaje na vedení vojenských operací v posledním čtvrtstoletí od pádu berlínské zdi byly úplně efektivní a pomohly zvýšit evropskou i globální bezpečnost.

Vlivný americký historik Robert Kagan přišel v listu Washington Post se zajímavou statistikou: od konce studené války Spojené státy intervenovaly ve světě téměř každý třetí rok a americká armáda bojovala v devatenácti z posledních dvaceti pěti let. Jsou ale výsledky takové angažovanosti vždy přesvědčivé? V Iráku rozhodně nikoliv.

Nenastal tedy čas k seriózní diskusi o zajišťování bezpečnosti Západu v podstatně širších politických, společenských, sociálních a ekonomických souvislostech, která by se neomezovala jen na mantru dvou procent HDP na zbrojení? Vždyť armády nejsou nic moc platné ve zhroutených a zkorumpovaných státech, které jsou hlavním zdrojem chaosu a nestability – lhotejno, zda je to na jih, či východ od hranic EU a NATO.

Miloš Balabán

Díváme-li se na celé dějiny jako na jediný proud, jak jsme to dělali v této knize, vidíme-li ten vzestupný boj o život, spějící k jeho lepšímu poznání a ovládnutí, vidíme naděje i nebezpečí nynější doby v pravém světle. Až dosud jsme sotva na úsvitě lidské velikosti... Máme sny; máme dosud neukázněnou, ale stále rostoucí sílu. Můžeme věřit, že lidstvo kdysi překoná výtvořiny naší nejmělejší obraznosti, že dokončí všeobecné sjednocení a mír, že budeme žít, že naše děti, krev z naší krve a kost z naší kosti, budou žít na světě, jenž bude daleko nádhernější a půvabnější než jakýkoliv palác nebo zahrada, kterou známe, že půjdou od síly k síle v stále se šířících kruzích dobrodružství a zdokonalování. Co člověk vykonal, ty jeho nynější malé triumfy a celé ty dějiny, o kterých jsme vyprávěli – to vše je toliko předehrou k tomu, co ještě má vykonati a vykoná.

H. G. Wells, Stručné dějiny světa, 1922 – závěrečná slova knihy

ZE VZPOMÍNEK PAMĚTNÍKŮ

Protože si celý letošní rok připomínáme 100. výročí výbuchu první světové války, otiskujeme ještě poslední část z Pamětí dr. Aloise Rašína; své tehdejší věznění v rakouských věznicích popisoval velmi detailně.

A ze závěru jeho memoárů vybíráme dramatické události, jež prožíval jako aktivní politik: je rok 1918.

Z PAMĚTÍ DR. ALOISE RAŠÍNA

Dne 27. října (v neděli) večer o 8. hodině telefonoval mi z Vídně Tusar toto sdělení: Dostavil se ke mně plukovník generálního štábu R o n g e s plnou mocí a prohlásil, že jeho posláním děje se s vědomím císařovým. Vzněl na mne žádost, aby čeští poslanci odebrali se na frontu a působili na vojáky, aby ještě několik dní udrželi frontu, by se mohl válečný materiál, reprezentující miliardy, dostat do bezpečí a nepadl do rukou Itálie jako kořist.

Situace na frontě je taková, že vojáci odcházejí s bojiště, protiví se rozkazům a je jediná naděje v tom, že čeští poslanci dodají jim morální sílu, aby vytrvali. Válka je prohrána, mír musí být uzavřen, jen o několik dní se jedná.

Odpověděl jsem mu dle našeho ujednání, že by musilo Rakousko kapitulovat, a teprve potom, že by se dalo jednati o to, abychom pomáhali udržeti pořádek při ústupu vojsk.

Plukovník Ronge odpověděl, že by musil věc přednésti císaři.

Mezi jednáním dostavil se důstojník, vyslaný chefem generálního štábu bar. Arzem se vzkazem, že by opatření musilo být provedeno ihned, poněvadž jde již o hodiny, nikoli o dni, rozvrat v armádě se úžasně šíří.

Rekl jsem Tusarovi, že tak je to dobře a že můžeme čekat kapitulaci v několika hodinách. Plukovníka Ronge znám, byl v našem procesu „militärwissenschaftlicher Sachverständiger“, přednosta vyzvědačského oddělení, vášnivý náš nepřítel, úplná stvůra Bedřichova. Jde-li tento člověk k českým poslancům s takovým posláním, pak to praskne za chvíli.

Poněvadž Ronge šel k císaři a Tusar čekal, že ještě přijde, smluvili jsme se, že budu další zprávy vyčkávat doma.

Po rozmluvě bylo mi jasno, že nutno udělati všechny přípravy. Telefonoval jsem Scheinerovi, že podle zpráv z Vídně lze čekat kapitulaci v několika hodinách, aby všechno a všude připravil, a kdyby potřeboval něco, že čekám doma na další zprávy. Dr. Scheiner řekl: Rozumím, dobře, hned to zařídím.

Čekali jsme se ženou v nezapomenutelném vzrušení. O 11. hodině telefonoval mi Tusar, že nových zpráv nemá, že myslí, že ucpali zase tu díru. Nesouhlasil

jsem s ním, spíše vidí marnost tohoto počínu, aby jen uvážil, kdy by se ti poslanci dostali na frontu. Rekl jsem mu, že jsem nechal udělati přípravy, poněvadž jsem přesvědčen, že to zítra praskne. Na spaní není ani pomyšlení, kdyby něco měl, ať jen telefonuje.

Seděli jsme se ženou až do rána, přehlížel jsem všechny plány, které jsme dělali, aby se nezapomnělo na nic. Noc utekla rychle.

V šest hodin ozval se telefon. Dr. Scheiner: „Všecko je připraveno, co je nového?“ — „Za noc nic, ale dle mého úsudku to přijde. V devět hodin v „Národních Listech“.“

O půl sedmé zavolal jsem na Soukupa, který poslal pro Stříbrného a šli jsme k Švehlovi.

Šel jsem k museu přes Městské sady, abych se trochu prošel. Nad musem známý bratr Sokol pozdraví, stiskneme si ruce a ptá se šeptem: „Bude to?“ — „Bude.“ Vidím jasně, stráž.

U Švehly bylo usneseno, přijde-li kapitulace, že převzme Národní výbor vládu a prohlásí samostatný český stát.

V devět hodin měl dle sobotního usnesení být převzat Obilní ústav. Smluvili jsme, že Švehla se Soukupem převzmou Obilní ústav, já že půjdu do „Národních Listů“ sjednati vše se Scheinerem a že o půl jedenácté sejdeme se v místnostech Národního výboru v Obecním domě.

Dr. Scheiner v „Národních Listech“ sdělil se mnou, že stráž sokolské jsou rozestaveny, vojáci, policie a četnictvo zpraveni. Ve čtvrt na deset telefonovala vídeňská redakce, že Rakousko kapitulovalo. Telefonoval jsem to nejprve ženě, pak Švehlovi a do Obilního ústavu.

O půl dvanácté sešel se Národní výbor.

Bylo usneseno převzít správu samostatného československého státu do rukou Národního výboru. V automobilových drožkách zajeli jsme na místodržitelství, kde jsme toto usnesení oznámili v nepřítomnosti místodržitele Coudenhove — který byl právě ve Vídni — vicepresidentovi Kosinovi se žádostí, aby místodržitelství nadále řídil jménem Národního výboru. Z místodržitelství odebrali jsme se k hr. Schönbornovi a oznámili jsme

Masarykův lid

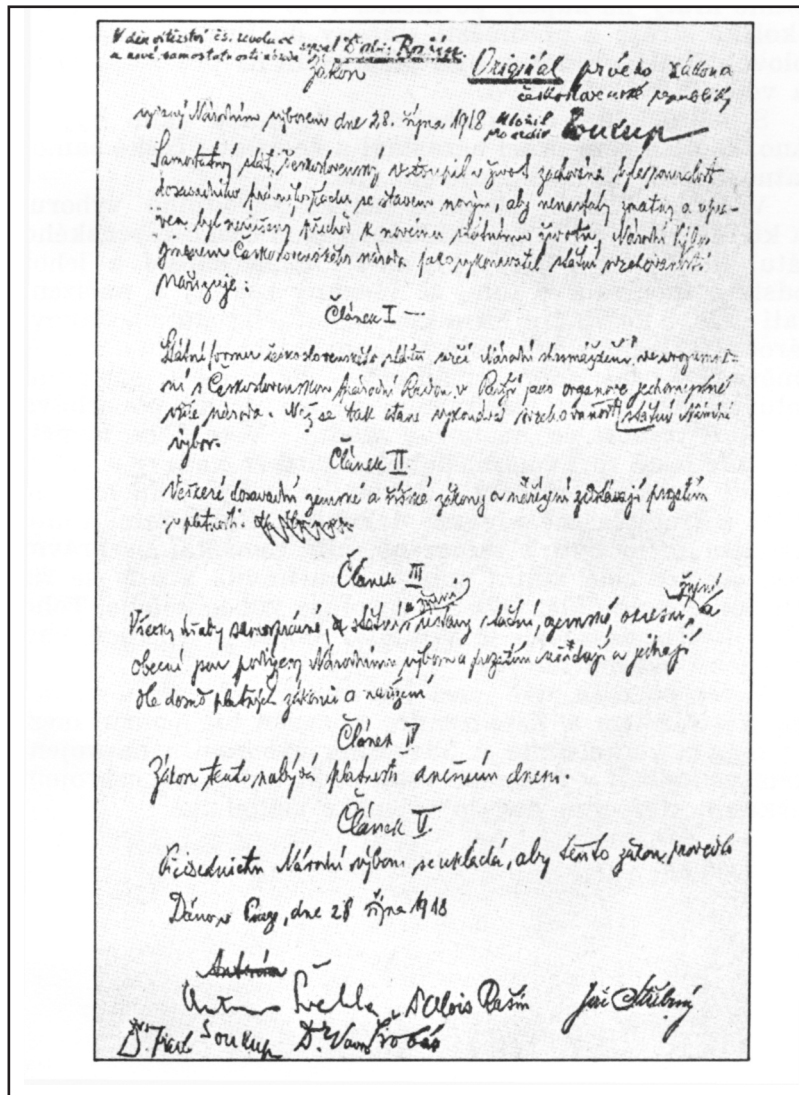
mu totéž. Nemohl leknutím ze sebe slova dostat i dlouhou nemohl pochopiti, že má vésti správu země ve jménu Národního výboru. Konečně pochopil a podrobil se. Prohlédli jsme hned zasedací sněmovní síň jako přípravu pro Národní shromáždění. V zasedací síni staroslavného sněmu království Českého bylo skladiště aprovisace Zemského výboru. Po zemi válely se brambory a kroupy, na poslaneckých sedadlech stály pytle mouky, vzduch byl nasycen zápachem bramborů a vůní moučných výrobků. Na předsednickém stole byl pytlík s kroupami. Nařídili jsme, aby zasedací síň byla dána ihned do pořádku, což přítomní sluhové s radostí slíbili.

Když jsme přijeli s Malé strany na Václavské náměstí, byla celá Praha vzhůru, všude vlály prapory, policejní strážníci měli již své čapky ozdobeny slovanskou trikolorou, vojáci si strhovali růžičky s čepic a ozdobovali je barvami českými nebo slovanskými. Všichni jásali, zpívali, ale současně bylo viděti, že lidé začínají zamazávat německé nápisy a rozbíjejí německé vývěsní tabule skleněné. Řekl jsem, že musíme jít na hořejší Václavské náměstí, abychom tam působili, by nedošlo k žádným výtržnostem, ani protiněmeckým, ani protizidovským, aby byl při této velkodějně chvíli zachován klid. Projeli jsme Panskou ulicí a Městskými sady k pomníku sv. Václava, kde mezitím již mluvil k zástupům dr. Zahradník. Tam jsme prohlásili samostatný československý stát a současně jsme varovali před jakoukoli výtržností. Ohromnými zástupy lidu jeli jsme po Václavském náměstí dolů, poskytujícím obraz úplné národní svornosti. Po této cestě jsme se usnesli, že musíme za všech okolností sehnati kapely, které by procházely městem, aby nadšení lidu bylo svedeno do normálních kolejí a lid se vybouřil zpěvem vlasteneckých písní. Z Obecního domu jsme telefonovali na radnici, aby byly zaopatřeny kapely. K jedné hodině hrály již kapely po městě. V té době byly již také sokolské stráže z předměstí staženy do Prahy, takže Sokolové dělali pořádek a byli připraveni na převzetí stráže na vojenském velitelství.

S dělnickými organisacemi bylo hned ráno vyjednáno, že dělnictvo práci nezastaví a že oslavu české samostatnosti provede následujícího dne.

Večer se konala plenární schůze Národního výboru, na které byl přijat první základní zákon československého státu, který jsem v noci z 27. na 28. října napsal a jehož podstata spočívala v tom, že všechny zákony a nařízení platí dále, a že vládní formu samostatného státu ustanoví

Národní shromáždění. Toto ustanovení bylo proto nutné, poněvadž — jak shora uvádím — bylo mezi stranami smluveno, že našim zástupcům za hranicemi ponechává se úplná volnost co do formy vládní. V té době neměli jsme zde ještě zpráv od našich delegátů ze Ženevy o jejich jednání s drem Benešem. Zákon tento byl

jednomyslně přijat a tím vlastně převrat dokončen. Základním tímto zákonem mělo být i zamezeno, aby nastal bezprávní stav, aby se celá státní správa nezastavila a aby se 29. října pracovalo dále, jako by revoluce vůbec nebylo. Toho bylo skvěle dosaženo, a vzbudilo obdiv u cizinců nad vyspělostí našeho národa.

Večer po rozmluvě mezi Národním výborem a velitelem Kestřánkem a Zananonim upraven byl poměr mezi vojenským velitelstvím a Národním výborem a na vojenském velitelství v Praze převzali stráž Sokolové, ozbrojení puškami, které jim dodalo vojenské velitelství.

(Bez jazykových úprav převzato
z vydání knihy v nakladatelství
Bonus A, Anenská 4, Brno, 1994)

Masarykův lid

3 ARCHIV

Z 36 politických procesů, v nichž komunistická moc likvidovala své politické odpůrce převážně z řad národněsocialistických, byl v pořadí prvním procesem proces s Miladou Horákovou a dalšími dvanácti obžalovanými. V pořadí třetím procesem byl proces s členy tzv. Hospodářské rady v čele s ing. Františkem Klímou. Otiskujeme závěrečnou zprávu o ing. Františku Klímovi a dalších členech tzv. Hospodářské rady, kterou na základě výpovědí a vyšetřování vypracoval pracovník StB – Orgán 1914.

Hlavní líčení s těmito 12 obžalovanými proběhlo u Státního soudu v Praze ve dnech 25.–27. července 1950. Nejvyšší trest obdržel ing. František Klíma – 26 roků, ostatní obžalovaní dostali tresty od 24 do 14 roků.

AKCE "STŘED" ZÁVĚREČNÁ ZPRÁVA

Akce: " S T Ř E D ",

4890

39 13

Závěrečná zpráva.

Ing. K L Í M A František byl od roku 1929 do roku 1932 členem Národně demokratické strany. Od roku 1934 do února 1948 byl členem ČSNS. Od roku 1945 do února 1948 zastával ve straně národně socialistické funkci předsedy místní organizace na Spořilově a funkci místopředsedy Okresního výboru v Praze XIII. Po únoru 1948 vstoupil do KSČ, odkud před prověrkou v listopadu 1948 vystoupil. Ve straně národně socialistické vyvíjel vysokou aktivitu.

Po únorových událostech 1948 oznámil ing. Františku KLÍMOVI jeho známý František TRÉŠKA, že se má sejtí- ti ilegální schůzka bývalých představitelů stra- ny národně socialistické z Pražského kraje a na tuto ilegální schůzku ing. Františka KLÍMU pozval. Ke schůzce došlo někdy v dubnu nebo v květnu 1948 v kavárně "VITAVA" a předsedal jí bývalý poslanec strany národně socialistické PAREZ. Dále byli na té to ilegální schůzce přítomni: Rudolf VRKOČ, Bohu- mil KLÍMA, Josef TRÉŠKA, Jiří CÓN, dále majitel ka- várny "VITAVA" ŠULC a několik dalších funkcionářů bývalé národně socialistické strany, jichž jména ing. František KLÍMA neznal. Na této ilegální schůz- ce diskutovali přítomní o únorových událostech v roce 1948 a o situaci, jež z těchto událostí pro bývalou stranu národně socialistickou vyplývala. Došli shodně k názoru, že je nutno přejít do pod- zemí a připravit se na okamžik, kdy dojde u nás ke změně státního zřízení. Ing. František KLÍMA nav- rhl, aby se pracovalo promyšleně a plánovitě, aby každý člen ilegální skupiny měl přesně určenou a i- promyšlenou práci, ježto bývala strana národně so- cialistická bude mít tak připravenou půdu pro svo- jí politickou činnost při změně nynějšího lidové demokratického zřízení v ČSR. Jako vedoucího této velené skupiny byl vyhlášen nepřítomný Dr. NESTÁVAL a jeden z přítomných schůzce – ing. Fran- tišek KLÍMA neví, který byl určen oznámiti tuto

Masarykův lid

Ing. K L I M A František

- 2 -

skutečnost Dr. NESTÁVALOVI a projednat s ním podmínosti. Rovněž ostatním přítomným byly určeny pracovní úkoly. VRKOČ prohlásil, že bude informovat bývalého předsedu strany Dr. Petra ZENKLA prostřednictvím PELANTOVÉ o usnesení ilegální schůze a vyžádá si od něho souhlas k této akci. Ing. František KLÍMA bylo pak uloženo, aby o průběhu schůzky a ustavení velezrádné organizace informoval bývalou poslankyní Fránu ZEMÍNOVOU. Asi koncem května 1948 odejel Ing. František KLÍMA s Josefem TŘEŠKOU informovat bratra Dra Petra ZENKLA, a Rudolfa ZENKLA o schůzce v kavárně "VLTAVA", o tom, že byl Dr. NESTÁVAL postaven v čelo organizace a že byli určeni zmocněnci pro jednotlivé obory. Zastihli Rudolfa ZENKLA v Nymburce u svého bratra Bedřicha ZENKLA. Ing. František KLÍMA požádal při této příležitosti Rudolfa ZENKLA, aby se zeptal svého bratra, Dr. Petra ZENKLA, zda je informován o utvoření ilegální organizace.

Na schůzce v kavárně "VLTAVA" bylo dále dohodnuto, že Ing. František KLÍMA a Bohumil KLÍMA budou pracovat společně. Po této schůzce uvažovali oba jak splnit úkoly jím tam uložené a dohodli se, že vypracují ilegální program, na jehož základě měli být získáni pro ilegální spolupráci další členové bývalé národně socialistické strany, obojtní spolupásobiti při vypracovávání hospodářského plánu, který měl být uskutečněn ihned po změně režimu v ČSR. Dále měli být získáni členové ilegální organizace, kteří měli opatrovat informace ze všech oborů hospodářského života, zejména údaje o pětiletém plánu. Ing. František KLÍMA pořídil pak výpis z knihy nazvané "Za svobodu", obsahující program ilegální činnosti za okupace. Tento výňatek opsal pak Ing. František KLÍMA na cyklostilové blány a předal i s čistým papírem k rozmnožení a Bohumil KLÍMA také několik výtisků zhotovil. V září 1948 ptal se Ing. František KLÍMA Josefa TŘEŠKY, zda již velezrádná organizace ustavená v kavárně "VLTAVA", vyvíjí ně-

Ing. K L I M A František

- 3 -

jakou činnost, zda jednotliví její členové již plní její umesení schůze a TŘEŠKA prohlásil, že sekce živnostensko obchodnická již pracovatí započala a to pod vedením Františka PŘEŮČILA s nímž TŘEŠKA Ing. Františka KLÍMA seznámí. Skutečně také František PŘEŮČIL po krátkém čase Ing. Františka KLÍMA navštívil a odvolává se na doporučení Josefa TŘEŠKY, žádal Ing. KLÍMA o radu, jakým způsobem získat finanční prostředky pro případ, že bude jeho závod, totiž nakladatelství "PAMĚR" znárodněn. Ochtěl osamostatnit a rozšířit vydávání časopisu "MLADÝ KONSTRUKTÉR", vydávaný jeho nakladatelstvím. Sjednal s Ing. Františkem KLÍMOU schůzku, ke které došlo v restauraci v Sokolské třídě a již se zúčastnil též TŘEŠKA a Dr. NESTÁVAL. Dr. NESTÁVAL zdělil, že je o schůzce v kavárně "VLTAVA" informován, že mu však není jasno, proč byl za vedoucího velezrádné akce vybrán právě on a že není ještě rozhodnut, zda tuto funkci přijme, ježto neví, zda se jeho názory kryjí s názory ostatních vedoucích činitelů národně socialistické strany. Ing. František KLÍMA vyličil proto přítomným průběh a rozhodnutí ilegální schůze v kavárně "VLTAVA", vyložil jím mutnost toho, aby si národně socialistická strana připravila předem nejen politický, ale i hospodářský program a zajistila vedoucí osoby pro případ změny lidové demokratického zřízení v ČSR. Po této ilegální schůzce navštívil Ing. Františka KLÍMA, Dr. Čestmír NEŠVARA a to na doporučení TŘEŠKOVO, nabídl mu spolupráci a Ing. František KLÍMA souhlasil a spolupráci přijal, při čemž požádal Dra NEŠVARU, aby se pokusil získat ještě několik dalších specialistů pro různé obory, kteří by pro velezrádnou organizaci pracovali. Ing. František KLÍMA se ještě několikrát pak radil s Bohumilem KLÍMOU o rozdělení prací. Za tímto účelem se ještě sešel s Františkem PŘEŮČILEM a Dr. NESTÁVALEM s nímž si Ing. František KLÍMA sjednal pravidelné ilegální schůzky každý čtvrtek u Čechova mostu. K další schůzce Ing. Františka KLÍMY s Františkem PŘEŮČILEM došlo v PŘEŮČILOVě bytě, na níž byli přítom-

Masarykův lid

Ing. K L I M A František,

- 4 -

ní též Dr. NEŠVARA, Dr. HANOUSEK, Dr. HUŠBER a KRAUZ.
Na této schůzce, konané pod názvem "Redakční rada", bylo jednání o vytvoření skupiny hospodářských odborníků národně socialistické strany, uloženém ing. Františku KLÍMovi na schůzce v kavárně "VITAVA". K další ilegální schůzce všech těchto osob došlo pak asi za 14 dní v Přečislavě kanceláři. Zúčastnil se jí též Bohumil KLÍMA. Na této schůzce se již definitivně ustavila "Hospodářská rada" odborníků národně socialistické strany s cílem vypracování hospodářského plánu, který se měl použít po politickém zvratu v ČSR. K tomuto politickému zvratu mělo dojít vnitřními silami nepřátel lidové demokratického zřízení a za spolupráce ozbrojené intervence Západních imperialistických mocností. Členy této Hospodářské rady se stali: Ing. František KLÍMA jako vedoucí, Josef TRŠKA, František PŘEUCHL, Bohumil KLÍMA, Dr. NEŠVARA, Dr. Jan HANOUSEK, Alois KRAUZ a Dr. HUŠBER. Ing. František KLÍMA přečetl všem přítomným "Program svobodného Československa" a jako vedoucího práve se ustaví Hospodářské rady pověřil jednotlivé členy speciálními úkoly při vypracování hospodářského plánu a to: průmyslovou výrobu - Alois KRAUZ, peněžnictví - Bohumil KLÍMA, obchod a živnosti - František PŘEUCHL, cizinecký ruch - Dr. Šestmír NEŠVARA, dopravu - Dr. Jan HANOUSEK, a svobodná povolání - Dr. HUŠBER. Všechni funkce přijali a každý si vypsál z programu svobodného Československa pro sebe potřebnou část. Ing. František KLÍMA pak přítomné požádal, aby mu podávali o postup své práce zprávy, aby mohl jejich práci usměrňovat. O ustavení hospodářské rady a o tom, že ing. František je jejím vedoucím, byl informován Dr. Petr ZENKL prostřednictvím svého bratra Rudolfa ZENKLA a udělil k tomu svůj souhlas. Ing. František KLÍMA vždy zdůrazňoval, že byl ustavením velezrádné skupiny zvané "Hospodářská rada" pověřen přímo Dr. Petrem ZENKLEM. Tato velezrádná skupina se dále scházela a ing. František KLÍMA od jejích členů důrazně vymáhal předložení výsledků jejich činnos-

Ing. K L I M A František,

- 5 -

ti, aby je mohl zpracovat a odeslat do zahraničí Dr. Petru ZENKLOVI. Kromě toho výsledky činnosti sděloval Dr. NEŠVALOVI. Z dalších zpráv sestavoval celkovou souhrn. Ing. František KLÍMA požadoval od členů své skupiny též podávání zpráv ze života hospodářského, politického i vojenského a tyto zprávy od nich přijímal, čímž velezrádná organizace se stala součástí organizací vyzvědačskou. O činnosti informoval i bývalou poslankyni Fránu ZEMÍNOVOU. Od všech členů ilegální skupiny přijímal ing. František KLÍMA hotové elaboráty, která předával Dr. NEŠVALOVI jako politickému vedoucím velezrádné a vyzvědačské organizace, který měl obstarat jejich dodání do zahraničí cizí moci a naší zrádné emigraci v čele s Dr. Petrem ZENKLEM. Kromě Dr. NEŠVALOVI odevzdával tyto zprávy i Rudolfa ZENKLOVI a VRKOČOVI s určením pro Dr. Petra ZENKLA. Dále hodlal odeslat tyto zprávy do ciziny prostřednictvím Oldřicha NOVOTNÉHO, který měl spojení s cizinou přecházel do USA zohy Německa a zpět. K předání však nedošlo v důsledku zatčení NOVOTNÉHO. Ing. František KLÍMA rovněž prováděl sbírku pro roské strany z prvé republiky, agilní funkcionář nár. soc. strany od roku 1945 do roku 1948, je typickým představitелеm nejkrásnějšího křídla ZENKLOVA. Jest oddaným služebníkem kapitalismu, asociální element a vyslovený nepřítel lidu a pokroku. Jeho politické mu smýšlení odpovídá i jeho společenské postavení a touha po nadřazenosti nad pracujícím lidem z níž prýští i jeho nenávisť k lidové demokratickému zřízení a nízká touha po politické kariéře.

Orgán 1914 .

KNIHY, KTERÉ NÁS ZAJÍMAJÍ

POPRAVENÍ, KAM JSTE SE PODĚLI? ZORA DVOŘÁKOVÁ

NAKLADATELSTVÍ EVA, MILAN NEVOLE
PRAHA 2013

Věřili byste, vážení čtenáři, tak absurdnímu tvrzení, že lidé mohou být vězněni i po své smrti, kdy už z nich zbývá pouhý popel? Že dokonce musí být vydávány příkazy ministra národní bezpečnosti, jak naložit s jejich urnami, jež už delší dobu „jsou na obtíž“ ve skladu pankrácké věznice? I na jiných místech?

Nelehký úkol si zvolili Zora Dvořáková a rozhlasový redaktor Marek Janáč, když se rozhodli pátrat po odpovědi na otázku položenou v názvu knihy! Byli si oba velmi dobře vědomi toho, že cesta nebude jednoduchá. V úvodu knihy čteme: „Jak psát téma, jako je pátrání po stopách ztracených, zašantročených či dokonce zničených uren, v nichž byl popel popravených politických vězňů v komunistickém režimu? Jak toto téma, jako je jejich posmrtný osud zpracovat? Jako dramatickou absurditu? Jako meditaci o zlu a zrůdnosti?“

A dále pak se vrší až vášnivě nakupená naléhavá otázka: „Jak je možné, že mrtví, jejichž tělesné schránky byly zpopelněny a uzavřeny do uren, nenalezli spočinutí v zemi, nenalezli klidu (...). Proč raději nechávali představitelé totalitní moci nepohřbené urny v krematoriích? Až po několika letech je shromáždili ve vězeňském skladu? V těch urnách viděli své nebezpečí, které likvidovali tím, že je uvěznil.“ A posléze si s nimi zase nevěděli rady. Kam je odložit?

Uskutečněný svět orwellovských vizí, tak to čtenář pocítí, ale ani v něm, jak se domnívám, není člověk vězněn i po své smrti.

Přijal jsem jako čtenář pozvání autorů a vydal se s nimi po společné cestě zkoumání. Konkrétní fyzická pouť postupně objevuje před námi navždy ztracené a utonulé v příšeří minulosti. Je tu objevování nelidskosti, brutality a barbarství. Kniha otvírá svět mrtvých tíživě dopadající na svět obětí i jejich katů. Realita obnažená až do dřene. To je duše knihy.

Málokteré dílo literatury faktu na mě zapůsobilo tak silným dojmem jako tato publikace o 176 stranách s truchlivým, a přesto vzrušení nabízejícím titulem apotrofujícím popravené za komunistické totality. V čem spočívá? Neprožíváme zde chvějivé rozechvění z velkých citových vzepětí lásek, z vypjatých srážek hrdinů příběhu, ale z nebezpečné výpravy na vysilující, nebezpečnou a často beznadějnou cestu. Právě metoda cesty je nosnou základnou celé knihy.

Sledujeme se znepokojením a se stále vzrůstajícím zájmem pohyb po cestě jako v nějakém strhujícím road movie nabízejícím drásavé zvraty děje. Tajemství se skrývá právě v tomto postupu, kdy se na zvolené „cestě“ setkáváme ve zvláštním nazelenalém přísvisu s dávno mrtvými lidmi, jež totalitní moc znevýznamnila, zbavila je jejich cti, postavení, posléze i života. Vlastně ale jsme dosáhli vrcholu absurdity – nikoli s lidmi, ale s jejich popelem v urnách pohozených ve vězeňském skladu, aby „neprovokovaly“.

S autory jsme stále v pohybu. Je to ale jiná cesta, než kterou odkrývá známé Kerouacovo dílo Na cestě. Tam se s autorem ženeme ve zběsilém víru Amerikou. Cílem je prožít co největší smyslové senzace. Se Zorou Dvořákovou a Markem Janáčem prožíváme jiný zběsilý vír. Žene se krutými padesátými lety, světem tvrdé totality v Československu, zroděním takové „senzace“, jež si ani nedovedeme představit.

Také geneze knihy je zcela jiná. Zatímco Kerouac nechal volně a nevázaně plynout své představy, kniha našich autorů se nežene neřízeně vpřed, autoři-průzkumníci, přesněji pátrající investigativní novináři či přímo detektivové, se analyticky prodírají vpřed přídílem záhad osudů popravených. A mají k dispozici pouze své zkušenosti, své vzdělání a své mozky, hlavně ale nezdolnou a nepolevující vůli zvládnout všechny pře-

Masarykův lid

kážky křížící jim jejich putování. A že jich bylo! Žádná Ariadina nit je nevede spolehlivě k cíli.

Jak jsem již napsal, málokterá kniha literatury faktu mě tak vtáhla do svého světa jako tato publikace s tragicky znějícím titulem apostrofujícím popravené za komunistické totality. A co horšího, držitele moci neuspokojila jejich smrt: neposkytli jim ani možnost čestného pohřbení. Vrcholem absurdity se stalo jejich druhé věznění (!), urny byly skladovány dlouho v krematoriu, pak odváženy do pankrácké věznice, do skladů. V ě z n i i po smrti!

Mnohdy se ale urny ztrácely, nebyly označovány štítkem a cesta k nim, jak autoři odhalují, nebyla již nikdy nalezena.

Opravdu fascinující je vytrvalost a nezdolnost autorů publikace. Pět let (!) hledali svědky, lidi, kteří měli co do činění s mrtvými těly popravených, s urnami, úmyslně skrývanými, odhazovanými jako nějaký odpad do sklepů, považovanými pak za smetl a zneklidňující přítě. Čteme a přímo každým nervem vnímáme nenávisť poúnorových vládců, kteří urny popravených vydávali rodinám pouze v ojedinělých případech, většinou však je pozůstalí už nikdy nespátřili, nikdy je nemohli umístit na svém hřbitově.

Od roku 2007 do roku 2011/2012 se spolu s autory prodíráme orwellovským světem, hrůzami Goyových děsuplných Los Caprichos, jsme svědky pátrání, často tíživého hledání v krematoriu ve Strašnicích, v Motole, na ďáblickém pohřebišti, v mimopražských krematoriích v Karlových Varech, Olomouci, Ústí nad Labem, dokonce stojíme u odkrývání hrobky v Soběslavi, kde měla být podle jedné verze tajně pochována Milada Horáková. Autoři neúnavně hledají stopy po popravených v urnách se štítkem nebo jen s číslem, v urnách bez identifikace pochovaných do země tajně, aby moc nevěděla, posléze sledují rozkazy ministrů národní bezpečnosti, co dělat s popelem popravených, „agentů a teroristů“. Poznáváme osudy 226 popravených, procesy s Urválkovými a Vašovými nadávkami a nenávisťným spíláním, absurditu smrti nevinných, popravy a spalování jejich těl. Znovu si ověřujeme Čapkovo: „Nemohu být komunistou, protože jeho morálka není morálkou pomoci... Je morálkou kruté pomsty... lidé, kteří s námi nesouhlasí, jsou vředem společnosti a my je musíme vyříznout. Nenávisť je to, co nás vede, nenávisť zásadní nedůvěra, to je psychický svět komunismu.“

Absurdní scéna: věznění po smrti, aby se snad z popela nevznesly myšlenky popravených. I popel je nebezpečný. Aby k usmrčeným nevedla žádná cesta. Ztracenost i ve smrti!

Autoři přivádějí na scénu konkrétní hrdiny. Spolu s přesně narýsovaným plánem pátrání po osudu urny Milady Horákové (to bylo původně základní směřování) ve strašnickém krematoriu i na dalších místech se v jejich hledáčku vynořují z příšeří smrti i další: generál Heliodor Píka a tajemné okolnosti jeho posmrtného osudu (popraven v Plzni, tělo původně balzamováno, aby mohlo

být pochováno v lepších dobách), osud poslance za lidovou stranu Stanislava Broje, agentů chodců, spisovatele surrealistické orientace Závěše Kalandry, jehož urnu potkal stejný osud jako Milady Horákové. Mohla být uložena jak ve společném hrobě ve Strašnicích, v arkádách u krematoria, mohla být převezena do skladiště uren v pankrácké věznici. I úplně jinam!

Velký, krvavou červení nasvícený nápis s děsivou otázkou Kam jste se poděli, popravení, prostupuje celou publikaci. Hledání odpovědi je nepředstavitelně náročné. Často beznadějně. Není divu, že naši průzkumníci prožívali okamžiky, kdy se jich zmáhala únava a pochyby.

Přesto postupovali podle jasněho plánu. Zvolili dokonale promyšlenou kompozici. Pět let jdeme s nimi. Dlouhých pět let! Každý rok přináší nové informace od zahájení výzkumu a hlavní otázky, kde je urna Milady Horákové, přibližuje osudy popravených, činy jejich katanů. Smrt popravených, informace ukryté v archivech, doklady o zničení uren, televizní dokumentace pořízená režisérem Martinem Vadasem, hypotetické úvahy, jak to vše mohlo být, poslední pátrání ve strašnických matrikách, pohřbení v Motole, popravení na Moravě, a závěrečná rekapitulace. To vše se řítí na čtenáře jako nezastavitelný proud.

K osudu urny Milady Horákové se v rekapitulaci uvádí: „Společný hrob ve Strašnicích jako místo uložení její urny nepřichází v úvahu a společné pohřebiště mezi arkádami se zkoumat nedá. Tato urna ve strašnickém urnovém háji sice může být, ale na jiném místě, než je původní společný hrob. Také však musíme připustit, že urna Milady Horákové mohla být mezi těmi téměř 70 urnami, které byly 25. května 1961 vysypány. Nevíme, kde se tak stalo...“

Jak čtenář pozná, na řadu otázek položených v knize se nedá ani po pěti letech výzkumu jednoznačně odpovědět. Můžeme si tedy říci, že celý výzkum byl zbytečný?

Po prožití (opravdu ji prožijete) celé knihy mohou odpovědět, že jejím nepominutelným přínosem je ztotožnění čtenáře s perfektně prováděným pátráním, vtažení jeho osobnosti do událostí tak zevnitřně, že mnohdy ani nedýchá, zůstává stát hrůzou před poznatými skutečnostmi, z nichž k němu proniká sten mučených a utrpení popravených (jak vám zní pojem „poprava udušením?“).

Mohu naprosto zdůvodněně prohlásit, že kniha je otřesným dokumentem hrůznosti totalitní doby. V nastavení tématu až neuvěřitelného, nikdy nezpracovaného i v cestách jeho zkoumání a představení nemá v naší literatuře faktu konkurenci.

Po zásluze byla odměněna cenou Miroslava Ivanova za dílo literatury faktu.

Jaromír Adlt

Masarykův lid

V nakladatelství Eva – Milan Nevole vyšla v tomto roce básnická sbírka Václava Šmejkalů „Ostnatý drát“, básně z koncentračních táborů z let 1948–1960. Z této sbírky uveřejňujeme báseň „Předjaří v koncentráku“ a autorův stručný životopis.

PŘEDJAŘÍ V KONCENTRÁKU

Dnes v noci mi nebylo zima,
to letos poprvé,
vždyť jaro ještě dřímá,
procítá teprve.

Až přijde to rozmarné dítě
sem, kde tak smutně je,
úsměvem pohladí tě,
naseje naděje.
Hlas skřivana probudit stačí
to děcko nevinné,
tvář bílá zimy v pláči
se měkce rozplyne.

I poslední pozdrav zimy
dech jara odvane.
Jen mezi vlasy mými
sníh bílý zůstane.

Václav Šmejkal se narodil 2. června 1909 na Žižkově, kde prožil své dětství. Nebylo to dětství bez sociálních problémů. Sám se v jedné své básni ke svému dětství vrací: Napsal:

Neměl jsem hračky, když jsem byl malý,
nebylo peněz ani místo pro ně,
šestkrát tři metry, tak jsme bydlívali...

Po maturitě na žižkovské reálce se zapsal na přírodovědeckou fakultu Karlovy univerzity v Praze, ačkoliv jeho profesori vyzdvihovali jeho schopnosti pro studium exaktních oborů. Aby mohl dostudovat, dával kondice a

i jinak si přivydělával. Vedle přírodovědeckého studia se věnoval svým pozdějším celoživotním zálibám, filozofii a literatuře. Po absolutoriu na univerzitě působil na několika učitelských místech, především v Ústí nad Labem, Praze a Táboře. V roce 1937 získal v Praze doktorát přírodních věd. V roce 1948, po únorovém puči byl zbaven místa ředitele gymnázia v Ústí nad Labem, které zastával od roku 1945. Pak byl v září 1948 – spolu se svými studenty a se svým bratrem odsouzen Státním soudem k těžkému žaláři na 9 roků, za to, že své žáky neudal, když jej informovali o tom, že vydávají protikomunistické letáky.

Po návratu se tento profesor matematiky a deskriptivní geometrie vyučil zedníkem, neboť školy byly pro něho uzavřeny. Potom ještě absolvoval stavební průmyslovou školu. Teprve v roce 1968 mu bylo umožněno, aby se vrátil ke svému profesorskému povolání. Již předtím se stal funkcionářem Spolku českých bibliofilů, byl redaktorem jeho časopisu ZPRÁVY, ve kterém také uveřejňoval některé své básně a překlady J. W. Goetha a Heinricha Heineho. Během svého věznění prošel věznicí v Litoměřicích, trestnicí pro muže v Plzni – Borech, kaolinkou v Horní Bříze a několika uranovými doly v Jáchymově a v Příbrami. V těchto zařízeních psal své zážitky a řadu básní. V roce 1958, když již byl na svobodě, přišla domovní prohlídka StB, která zápisky a básně zabavila a pro jejich protikomunistický obsah byl znovu odsouzen ke dvěma rokům vězení.

První své básně z táborů na uranových dolech vydal vlastním nákladem v roce 1968 ve sbírce OSTNATÝ DRÁT,

Zemřel v Praze, uprostřed nedokončeného díla o Emě Destinové, dne 16. května 1983.

Jeho překlad románu Emy Destinové: „Pan dr. Casanova“ byl v nakladatelství Vyšehrad vydán až po jeho smrti.

LN: Za dveřmi je pětadvacáté výročí listopadu 1989. Jak se díváte jako jeden z tehdejších studentských vůdců na častou negaci polistopadového vývoje – všechno je teď špatně?

Uplynulé čtvrtstoletí je nejsvobodnější a nejšťastnější období českého národa. A naprosto unikátní v celých tisíciletých českých dějinách, protože poprvé nemáme na našich hranicích žádné nepřátele. Ukažte mi byť jenom rok do roku 1989, kdy nás někdo neokupoval nebo nenapadal, nebo jsme výjimečně někoho nenapadali my, nebo alespoň nestály ozbrojené sbory připravené k agresí nebo naopak agresí bránící. Poprvé zažíváme mír.

Václav Bartuška (Lidové noviny 16. 8. 2014 str. 11, Rozhovor)

JAZYKOVÝ SLOUPEK

SPÍŠE ROZJÍMÁNÍ NEŽ VÝKLAD O JEDNÉ INSPIRACI, KDE BYSTE JI NEHLEDALI

Dámy a pánové,

Lékařka mi doporučila perorální roztok, digestivum a střevní eubiotikum k obnově střevní mikroflóry. Z různých zdravotních problémů a na ně doporučovaných léků významu slov přivandrovalých odjinud vcelku dobře rozumím. Také si často pohrávám s odhalováním významu těchto přejatých slov, dobře věda, že se bez nich ve své praxi neobejdu. A tak samozřejmě pokud na mě z obalu pokukovala hned čtyři záhadná slova s tajemnou, nemohl jsem zůstat lenošivě lhostejným a rozhodl jsem se rozjímat. A tajemku rozluštit.

Myslím si zkrátka, že není a nikdy nebude bez užtku se takovým slovům a zejména jejich vyzývavě vábivým předponám podívat na jejich půvaby. Jak již víte, jsa inspirován výše uvedeným nápisem na obalu, zaměřím svoji pozornost na předponu eu-. Akademický slovník cizích slov uvádí u této dvojice hlásek nejdříve Eu jako chemickou značku pro europium, EU zase jako zkratku pro Evropskou unii. Zde tedy k tajemství neproniknu.

Za těmito velikány, ale jaksi stranou, se krčí a jen skromně se hlásí předpona eu-. A přece, byť je malinká a nepatrná, má rozlehle pole působnosti. Přimkne-li se, a to ona ráda často, je totiž velmi přichylná, dodává význam veskrze krásný, kladný, příznivý, nabízí dobro. (Opakem je kako-, to jen tak na okraj.) Není divu, že se hned zaradujeme, jestliže zjistíme, že ve výrazu eubiotický působí blaho živým organismům. A bezpochyby každý z nás přivítá naději na blaženost přinášenou tělu.

Ani si možná neuvědomujeme, jak často ji potkáváme, jak nás provází životem.

Už ta E U B I O T I K A je veskrze kladná: toť nauka o správné výživě. A kdo z nás by pohrdl tělu prospěšným papáním!

Také neodmítneme E U F O R I I, pocit příjemné nálady, nikoli ovšem přehnanou a vyvolanou alkoholem a jinými drogami.

A co takový E U F E M I S M U S (Eu- dobře, fémé-hlas)? Často nás hladí v okamžicích, kdy máme smutné zážitky, třeba potřebu smíření se smrtí. Pomáhá nám vytěsnit přímé a často mrazivé působící pojmenování pozasteské skutečnosti. Nabízí nám tedy zjemnění: zesnul, odešel, navždy se s námi rozloučil.

Jan Neruda po smrti své matky napsal: /Zakoupilas místo, otcova kde hlava/ na sedmé již léto/ věčný sen vyspává...

Originálně pak tvořil své verše František Hrubín: /Jednou vás opustím, modré hladiny vod, / vás, kopce, k horám tam nizoučký schod/ vás, lípy s bzučivým rouchem, lučiny skvoucí, / divizny, proti nimž chudnou plápolý svíc, /jednou vás opustím navždy, nebude nic...

A nemohu nejmenovat knížete české poezie Karla Hynka Máchu: květoucí strom lhal lásky žel, / svou lásku slavík růži pěl, / růžinu jevil vonný vzdech.../.

Bezespору omamná hlásková instrumentace.

Mistrně se vnořili do eufonie básníci poetismu, třeba Konstantin Biebl:

Spí myrty s mírnými lístky i mírnými stíny/ spala stará zahrada jas jasan v snách/ rybíz vybízí rty Filipíny/ a tráva vstávala zrána na hradbách...

Prodlel jsem, vážení čtenáři, poněkud déle u mámivě E U F O N I E.

Avšak ani E U R Y T M I E nás nezarmoutí, pohladí nás významy krásna a uspořádanosti: může být rytmickým uspořádáním slabik v umělecké literární díle, teorií sledující zákony rytmu v umělecké próze, soulad pohybů v tanci, v urbanismu vyváženou skladbou zastavení.

Je tedy, jak poznáváme, předpona eu- veskrze potěšivá. I v takovém E U D A I M O N I S M U jde o dosažení stavu blaženosti v životě.

Předpon, jež nás potkávají, míjejí, někdy hladí, jindy zase vyhrožují, je tak nepřehledné množství, že je pro mne naprosto nedosažitelné o jejich různých významech pojednat v jednom článku. Vyžadovalo by to celou objemnou knihu.

Předpony řecké, latinské, z jiných jazyků – v tomto moři bych jistě uhynul.

Přitom jde pouze o předpony u přejatých slov.

Stačí se zahloubat nad předponou ex-. Hned se před námi rozevře podivný svět: naříkají tu nešťastní dlužníci postižení E X E K U C Í – smutné divadlo vynášení televizorů, počítaců polepených rozčilujícími žlutě zraňujícími nálepkami. Nebo krvavé divadlo barvitě podané Josefem Svátkem – kat Mydlář a staroměstská exekuce v roce 1621. Padaly hlavy českých pánů. A následky E X K O M U N I - K A C E mistra Jana Husa ani nebudu rozvíjet.

Bojíme se i E X T R A K C E zubu. Taky žádá radost.

Nemůžu avšak tu chudinku ex- jen kaceřovat. Takový E X P O R T je ovšem životní nutnost.

Na závěr chci zdůvodnit, proč jsem utkvěl u jazykového elementu, který Pavel Eisner charakterizuje nejen jako významotvorný, ale i odstínitvorný (české zapomenout–pozapomenout). Víte již, že mě vyprovokoval pouhý tučně vytištěný všední nápis na jednom léku. Byla to taková momentální inspirace, jak si lze pohrát s jazykem, mít ho rád a těšit se z jeho možností. Nepřinesl jsem tu bohatství poznatků, jen jsem se dal inspirovat obyčejnou skutečností. Zároveň jsem chtěl uvážit, jak se můžeme dostat k živé tkáni jazyka.

Vlastně to vše bylo takové jemné digestivum. Pro dobré trávení – a máme tu zase E U P E P T I K U M.

Jaromír Adlt

VZPOMÍNÁME

V rámci letošního roku České hudby pokračujeme na stránkách Masarykova lidu v připomenutí další naší významné skladatelské osobnosti – Josefa Suka. Otiskujeme ukázkou z kapitoly „Křečovická mše“ z knihy Zory Dvořákové „Stežkami domova a inspirace“ (1981).

Josef Suk, který se narodil v Křečovicích, zůstal po celý život tomuto líbeznému místu věrný.

KŘEČOVICKÁ MŠE

Když se Antonín Dvořák chystá do Ameriky a léto před odjezdem tráví na Vysoké, pozve Josefa Suka i Oskara Nedbala, aby zhotovili klavírní výtahy jeho skladeb. Josef Suk pracuje na ouvertuře V přírodě a předešle Othelo, kdežto Oskar Nedbal na Karnevalu. Dvořák je ubytuje u svého švagra Hertana „Ve dvorku“ a stanoví jim přísný pracovní režim. Sukovi přidělí potřebné množství papíru a zavře ho do domku, v němž pobývá horník Hodík. Suk sedí nad Dvořákovou partituroou, zatímco po zahradě chodí Otilka, jíž společnost dělá houslista Kovařík, který má Dvořáka doprovázet na cestě do Ameriky. Suk v těch chvílích strádá, ale Dvořák je pro něho příliš velká autorita, než aby se odvážil cokoliv namítat. Vervní Nedbal si spíše nalezne cestičky k úniku a příležitost k taškařicím.

Toho léta přichází Suk z Křečovic do vysocké idylly ještě jednou, když totiž Dvořák na něm žádá, aby mu také zhotovil klavírní výtah z Te Deum. Ani tentokrát není Dvořák milosrdnější k Sukovým něžným citům. Usadí ho v zahradním altánu a vyměří mu notný kus práce. V zahradě se baví Otilka, ale on se k ní nemůže přiblížit. Je tak nesoustředěný, že přepíše špatně kontrabasy a vyslouží si tím Dvořákovu pokárání.

Již za studentských let prof. Hanuš Wihan dal impuls k vytvoření kvarteta, jež původně mělo nést název Pražské, ale pak se ustálilo označení České kvarteto. Jeho sestavu tvořili Karel Hoffmann – první housle, Josef Suk – druhé housle, Oskar Nedbal – viola a Otto Berger – violoncello. České kvarteto zahajuje svou koncertní dráhu v říjnu 1892. Po skončení studií stává se těmito čtyřem absolventům existenční základnou. Začínají pro ně léta koncertních turné, v nichž dobudou velkých osobních úspěchů a po světě budou šířit slávu české hudby a českého interpretačního umění. Suk věnuje Českému kvartetu čtyřicet let života. Zůstane mu věren, i když během doby dojde k několika osobním změnám. Nejdříve za zemřelého Bergra, jenž trpěl

tuberkulózou, zasedne k violoncellu prof. Hanuš Wihan. Je obdivuhodné, jak tento vyspělý pedagog dokáže překlenout věkový rozdíl a naopak svými bohatými zkušenostmi přispět k umělecké vyzrálosti kvarteta. Od té doby trávívají část prázdnin u Wihana v Brandýse nad Orlicí, kde téměř všechny čas vyplňují přísnými hudebními zkouškami. Když dojde k osobní kolizi mezi Hoffmannem a Nedbalem, který získává Hoffmannovu ženu, opouští Nedbal České kvarteto a na jeho místo usedá Jiří Herold. Za řadu let potom nástupcem Wihanovým, na něhož doléhá věk i nemoci, se stává Ladislav Zelenka.

Za dobu svého trvání České kvarteto uspořádalo na čtyři tisíce koncertů a procestovalo více než dvacet zemí. Všude Josef Suk teskní

po krajině svého dětství a odevšad spěchá domů. Stále tady má milované a milující rodiče. Otec je již od roku 1895 ve výslužbě, ale Křečovice neopouští, hrdě nosí jejich čestné občanství, které mu bylo uděleno v předcházejícím roce. Přebudovává svůj dosavadní domek a v novém dává synovi k dispozici jeden pokoj, který se brzy zaplní trofejemi z koncertních turné.

V prvních letech kvartetních zájezdů Suk skládá řadu skladeb většinou o kvartetních prázdninách, jež trávívá v křečovickém domově. Romance pro klavír, již datuje v Křečovicích 28. srpna 1893, se stane světově proslulým dílem pod názvem Píseň lásky. Pracuje na ní i při návštěvě bratra Antonína, jenž je učitelem v Maršovicích. V ní se objevuje nový Sukův skladatelský profil kreslený vzrušeným lyrismem, jímž jeho hudba začne dobývat svět.

V první polovině příštího roku vzniká na shakespearovský námět Pohádka zimního večera, ouvertura pro velký orchestr, která je za rok provedena orchestrem Národního divadla za autorova dirigování; avšak stále náročnější Suk s ní není spokojen. Sukova hudební fantazie plodí další díla, jež skládá nejen v Křečovicích, ale také během koncertních turné, jako například kvartet B-dur z roku 1896.

Masarykův lid

V Sukově životě nadchází vrcholně šťastné období tvůrčí i osobní. Milostný vztah k Otilce Dvořákové se mění v oboustranné zbožňování. Věnuje jí své klavírní skladby op. 12 a jeho láska k ní prochází veškerou tehdejší jeho tvorbou. Když má kvartetní prázdniny a Dvořákoví – po návratu z Ameriky – opět žijí od jara do podzimu na Vysoké, Suk tam chodívá z Křečovic pěšky a na Vysoké 7. června 1897 datuje svou Vesnickou serenádu pro klavír.

Sukova skladatelská tvorba nalézá stále větší okruh obdivovatelů. K nim patří i choť Josefa Hlávky, zakladatele a prvního prezidenta České akademie pro vědu, slovesnost a umění. V jejich letním sídle v Lužanech, kam často zavítají čeští umělci, pobývá básník Julius Zeyer. Touží obohatit svou hru o Radúzovi a Mahuleně hudbou, která by básnivostí souzněla s duchem této čarovné pohádky. Paní Hlávková mu doporučí Josefa Suka, jemuž Zeyer posílá text Radúze a Mahuleny. Suk je jím okamžitě podmaněn.

Julius Zeyer o tom píše z Lužan 21. srpna 1897 své přítelkyni, malířce Zdence Braunerové: „Pozval jsem p. Suka, houslistu (z kvarteta), je též komponistou velice nadaným. Bude skládat hudbu k „Radúzu a Mahuleně“, divadlo mu ten úkol svěřilo na můj návrh a přijel hned sem za mnou, by se se mnou umluvil. Je to roztomilý, nadšený a skromný mladý člověk. Hlávkových ho pozvali telegraficky, když se po mně ptal v Praze, a tak je zaujat svou úlohou, že se zdržet nedal, hned po naší rozmluvě o „Rad. a Mah.“ jel domů, aby se prý mohl hned dát do práce.”

Suk se noří do komponování hudby k Radúzovi a Mahuleně a její motivy zní v Křečovicích i na Vysoké. V komponování pokračuje při koncertním turné. O premiéře Radúze a Mahuleny 6. dubna 1898 naplní Sukova hudba prostory Národního divadla. Její ušlechtilá křehkost, něhyplná roztouženost a chvějivá čarovnost vyvolá v posluchačích okouzlené dojetí. Antonín Dvořák o ní řekne: „To je muzika z nebe!”

Téma lásky se naplňuje i v Sukově osobním životě. Ačkoliv Dvořák s pochopením sledoval umělecký růst svého žáka a osobně mu projevoval sympatie, přesto sňatek Sukův s Otilkou oddaloval, protože se nemohl smířit s tím, že by jeho nejmilejší dítě odešlo z domova. Dokonce se neubráníl žárlivosti. Nakonec však ustupuje, když vidí touhu mladých lidí po společném životě. Sňatek – za účasti svědků Václava Kounice a Hanuše Wihana – uzavírají 17. listopadu 1898, v den, kdy Dvořákoví slaví stříbrnou svatbu. Tímto datem se naplňuje v Sukově životě radúzovské téma, jež provázelo jeho tehdejší tvorbu. Až dosud vše v Sukově životě předznamenáno láskou, znělo jejím hlasem. Přímochař životní běh se mu promítal do laskavé tváře rodného kraje, jehož líbeznost tvořila krásnou scénu manželskému štěstí.

V Křečovicích roku 1899 začne komponovat Pohádku, suitu pro velký orchestr podle motivů hudby k Zeyerově dramatické pohádce Radúz a Mahulena. V komponování pokračuje na cestách, při koncertování a dokončí ji opět v Křečovicích roku 1900. Radúzovské téma dostává v Pohádce nejryzejšího umocnění.

Julius Zeyer byl Sukovou hudbou podmaněn, a proto si přál, aby zkomponoval hudební doprovod také k jeho legendě Pod jabloní. Suk má námitky proti vyhraněné ná-

boženské tendenci Zeyerova díla, ale posléze na něm začíná pracovat a 7. září 1901 dokončí partituru Pod jabloní. Pracoval na ní celý rok při svých pobytech v Křečovicích a na Vysoké.

V roce 1901 přichází na svět syn Josef, avšak tehdy poprvé se Sukovo slunečné nebe zastře. Otilčina srdeční slabost se horší a objeví se u ní trombóza nohy; také malý syn postonává. Jakmile však přejdou úzkosti, Suk vyzpívá roku 1902 své manželské a otcovské štěstí v pěti skladbách pro klavír, nazvaných Jaro. Téhož roku v Křečovicích vznikají další klavírní skladby s názvem Letní dojmy. Také Fantasie g-moll i Fantastické scherzo z roku 1903 svým zrodem patří do Křečovic. Tehdy České kvarteto slaví již deset let svého trvání. Zdá se, jako by vše v Sukově životě i hudbě mělo nadále znít písní štěstí, ale nebude tomu tak.

První životní rána dostihuje Suka v roce 1904 na koncertním turné ve Španělsku. Obdrží telegram, že zemřel Antonín Dvořák. Pospíchá domů. Při cestě se zastaví v Nelaževsi, aby přivezl kytici šefíku z Dvořákova rodiště. Od toho dne se Sukova jasná životní dráha zakaluje. Otilčino slabé zdraví otcovým úmrtím ještě více utrpělo. Nemoc se horší. Příštího roku s příchodem jara je sice v otcově vysokém domově, ale trpí velkým neklidem; dává se odvézt do Křečovic, kde ji Sukovi rodiče zahrnují péčí, protože lásku k synovi přenesli i na ni. V kritický den, kdy Otilka blouzní o vichru, jenž ji roznese, Suk spěchá do Sedlčan pro lékaře. Členové rodiny se marně snaží Otilce ulevit. Suk lékaře nesežene, ale přichází ještě včas, aby ji zastihl naživu. Zakrátko dodýchá v jeho náručí. Sukův život, tolik prosluněný láskou a štěstím, se naráz lomí; neví, jak bude žít dál. Je mu dvacet devět let.

Již za španělského turné, v době před Dvořákovým úmrtím, jakoby v předtuše krutých ran osudu silně toužil po domově, po vlasti a po Praze. Z těchto pocitů vyroste symfonická báseň pro velký orchestr Praga, na oslavu obdivovaného města. Partituru dopíše až po Dvořákově úmrtí za smutného podzimu 1904, prožívaného v Křečovicích.

Vnitřně zasažen skolem Dvořákovým začne na jeho paměť psát symfonii Asrael, avšak uprostřed práce ho podlomí rána nejkrutější, Otilčino úmrtí. Nemůže se probrat z této tragédie a jeho návrat do života je na dlouho poznamenán hlubokou osamělostí. Domov v Křečovicích, v němž o něho – jako za časů dětství – dojemně pečují rodiče, teď už zestárli, i rozkvétající život Sukova synka přece jen tiší jeho bolest. Vrací se k symfonii Asrael, označené jménem anděla smrti, již pozměňuje a doplňuje; píše ji k uctění památky Dvořákovy a Otilčiny. Pracuje na ní v letech 1905 a 1906 střídavě v Praze a v Křečovicích. Symfonie Asrael, v níž zpracuje téma osudu, bude patřit k vrcholným Sukovým dílům. V ní vysloví hloubku svého hudebního myšlení, v ní se projeví jako jeden z nejhloubavějších jevů české hudební tvorby. Vnitřní síla, s níž se pokouší pohlížet na smrt jako na nevyhnutelný lidský úděl, ho dovede k smířlivému závěru, motivovanému poznáním, že cesta k lidem je cestou života. V symfonii Asrael Suk od osobní bolesti dohledá k hloubce lidského utrpení v obecném smyslu.

ZE ŽIVOTA KLUBU MLADY HORÁKOVÉ

Projev předsedy KMH ing. Františka Šedivého na pietním setkání u symbolického hrobu Milady Horákové na Vyšehradě 26. června 2014.

Vážení hosté, sestry a bratři!

Vítám vás na dnešním pietním shromáždění u symbolického hrobu dr. Milady Horákové. Přicházíme sem, abychom se poklonili její památce, vyjádřili úctu a obdiv její osobní statečnosti, síle jejího charakteru a věrnosti ideálům, které vytvářely její život. A nebyl to život ledajaký. Byl plný zápasů o přítomnost i budoucnost této země, jejího lidu. Ten k ní vzhlížel a vzhlíží jako k symbolu odboje proti lidské zlobě, jež dává svůj průchod právě ve společenských systémech, které ji používají jako mocenský nástroj k ovládnutí a likvidaci těch, kteří se s těmito systémy neztotožňují. Tak ztrácí národ svou elitu nejen vzdělanostní, ale i občansky a nábožensky váženou, která se významně podílela na dosavadním sociálním souznění. Nesourodá a rozbitá společnost se tak stává snadnou kořistí totalitních metod a intrik. Není v ní pravdy, není v ní spravedlnosti. Silní jedinci se bouří. Odmítají se podříditi. Odboj je projevem jejich odporu. Nastává veliká doba. V ní se rozdělí národ na bojující a na ty, kteří v rozhodných okamžicích hledají cestu jak uhnout. Někdy se jim to podaří, jindy jsou vtaženi do kalné vody rozbourané řeky. Žádný odboj nevydrží dlouho. Dobře připravený policejní aparát totalitního státu, vybavený všemi dosažitelnými technickými prostředky, snadno přemáhá skupiny jedinců, vybavené čistým srdcem, láskou k vlastní zemi a pevným, nesmiřitelným postojem k nastupujícímu zlu.

A tak to bylo u nás po únoru 1948, kdy se komunisté násilím uchopili moci, aby pak více jak čtyřicet let prosazovali způsoby otrokářství proti občanům demokraticky smýšlejícím, umlčeli jejich vůdce a ve vykonstruovaných procesech si vytvářeli prostor k cíleným politickým vraždám. Jejich útoky byly často vedeny proti těm, kteří se osvědčili v II. odboji proti nacistickým okupantům. Nezastavili se ani před tím, že tito lidé strávili několik roků v německých koncentračních táborech a dosud se ještě nezotavili. Hluboké jizvy po gestapáckých poutech na rukou Milady Horákové napovídají, jak s ní bylo zacházeno a jakou oběť přinesla. To však komunistům nestačí. Ve vykonstruovaném procesu se snaží Miladu Horákovou líčit jako nepřítele národa, ač za něj již jednou vstoupila do odboje a nabídla tak svůj život. Průběh procesu napovídá, že vše je již dávno rozhodnuto někde na ÚV KSČ i dále, a toto strašné divadlo má uspokojit touhu nízkého davu, který se stal jádrem členstva komunistické strany. Milada Horáková odráží nenávistné útoky spodiny prosté morálky a cti. Ve své velikosti vyznává svoji věrnost masarykovským ideálům svobody a lidství. Tak se zapsala do paměti národa, tak ji vidí celý svět. Jen komunistický aparát dokonává své dílo. Milada je 27. června spolu s dalšími obžalovanými, dr. Oldřichem Peclem, Závašsem Kalandrou a Janem Buchalem v ranních hodinách vydána pankráckému katu. Cílené politické vraždy jsou dokonány.

PAMÁTNÍK MILADĚ HORÁKOVÉ

Pod novoměstskými hradbami – pod areálem Karlova – byla před čtyřmi roky otevřena nově zrekonstruovaná zahrada nazývaná Ztracenka.

Je to půvabné místo, ze kterého je nádherný a neobvyklý rozhled na Prahu. Místo v centru Prahy, ale zcela oproštěné od ruchu velkoměsta, místo jakoby předurčené pro přemítání.

Zahrada je klasicky pojatá; její rekonstrukci provedla radnice Prahy 2.

Z nuselského údolí se do ní vchází z Albertova, podél univerzitního areálu, kde právě před pětadvaceti roky, 17. listopadu, se rodily nové dějiny našeho národa spojené s pádem totalitního režimu.

Klub dr. M. Horákové jedná s představiteli Městské části Prahy 2 o možnosti vybudování důstojného památníku Miladě Horákové v těchto místech.

Milada Horáková se v Praze 2 narodila, byla v kostele sv. Ludmily pokřtěna, chodila zde do školy,

a rodina Králových (to je dívčí jméno M. Horákové) tu bydlela – tato část Prahy je tedy s jejím jménem spojena.

Gymnázium mlady Horákové

Do nového školního roku přeje redakce Masarykova lidu pedagogům i studentům gymnázia mnoho dobrých nápadů, vzájemné porozumění, dobré zdraví – a vždy vše s úsměvem!

Z Lidových novin (8. 7. 2014) přetiskujeme k zamyšlení pohled Ondřeje Štefla, ředitele společnosti Scio, na státní maturitu.

JAK (NE)PŘIPRAVIT DĚTI NA ŽIVOT STÁTNÍ MATURITA ŠKODÍ VZDĚLÁVÁNÍ V ČESKÉ REPUBLICE

Když ministr Dobeš odvážně, jak sám říkal, státní maturitu spustil, bylo to s odvahou lékaře, který ordinuje lék s neznámými účinky na nejasnou diagnózu. Co je cílem, neřekl. Tedy kromě toho, že má nahradit přijímací zkoušky na VŠ, v tom podle očekávání fatálně selhala. Co přinesla či napáchala jiného?

Nepochybně posílila výuka toho, co se zkouší, na úkor toho, co se nezkouší. Třeba z matematiky udělala nácvik algoritmů, jak řešit příklady, které, až na pár výjimek, už nikdo nebude potřebovat. O rozvoji logického myšlení nebo propojení matematiky s realitou nemůže být řeč. Předměty, co se nezkouší, oslabily, třeba odborné na odborných školách. To jsme ale pořád v zajetí představy, že hlavním cílem vzdělávání je zvládnutí jednotlivých předmětů.

Řada zemí, já vím o šesti: Nový Zéland, Austrálie, Skotsko, Ontario, Švédsko a Singapur, má navzájem dost podobné cíle vzdělávání: 1. Slušný, morální člověk, 2. Chtít a umět se učit, 3. Sebedůvěra, 4. Angažovaný občan. Myslí na to, jak připravit děti na život v budoucnosti, ve světě plném změn. Na to u nás myslíme málo, přesto, ano snad právě proto, se podívejme, jak tyhle cíle ovlivňuje státní maturita.

Slušný a morální člověk

Celá příprava státních maturit byla rozhazováním peněz, ne-li rozkrádáním – minus. Podvádění u maturit, a to často i s nápomocí učitelů – velké minus. A hlavně reakce na podvádění – předloni mohly třídy, které byly přistiženy, opakovat zkoušky asi za 14 dnů, zato ti, kdo neopisovali a chyběl jim třeba jediný bod, ti mohli opakovat až v září.

Hlubším dlouhodobým negativním dopadem je však to, že příliš často jsou u maturit potrestány oběti. Mnozí studenti dostali horší známku, nebo dokonce propadli prostě proto, že se u zadání maturity něco změnilo. Maturantům to buď nikdo včas neřekl, nebo je na to nedokázal dobře připravit. Je vinou maturanta, že měl třeba po celé čtyři roky špatného učitele matematiky nebo že se z roku na rok změnil pojetí testů a jsou v nich jiné typy úloh než vloni? Jaké systémové podpory se dostalo žákům ohrožených propadnutím? Teď si ministr stěžuje, že jejich vzdělávání stálo miliardy. Pomohli jsme jim uspět?

Chtít a umět se učit

Státní maturita může těžko rozvíjet pokročilejší techniky učení, když končí zaškrťování. Nejsilnější negativní vliv státní maturita je ale v tom, „chtít“. Pro řadu žáků je ale úroveň směšně nízká, pro jiné, například na učnácích, naopak příliš vysoká, v obou případech je to demotivující. A tak toé bude, i když budeme mít pět úrovní.

Zcela základní chybou je pak princip vnější motivace, který je navíc často vydáván za hlavní přínos maturit, učitelé využíván ke strašení dětí a velkou částí veřejnosti dokonce chválen. Učit se s radostí, chtít se učit, to bude pro dnešní děti mnohem důležitějším předpokladem spokojeného a naplněného života než cokoliv, co se zkouší. Učit se s radostí, chtít se učit to znamená především vnitřní motivaci k učení, učit se proto, že chce něco umět. Státní maturita je ale pro většinu hlavně o tom papíru, formální, shůry daná povinnost, která ve většině žáků vyvolává nechuť a odpor k maturitě, škole a k učení se vůbec. V tom, jak děti škola nebaví, jsme ovšem i bez státní maturity první na světě.

Rozumět sám sobě, sebedůvěra (self-confidence)

Sebedůvěru i znalost svých silných stránek by posilovalo, kdyby státní maturita umožňovala maturantovi zjistit a předvést, co opravdu umí. Například dlouhodobě budované portfolio žáka je takovou cestou. Naše maturita ale jen testuje, co maturant neumí. Neúspěšným sebedůvěru bere a úspěšným ji nedodává.

Angažovaný občan

Občan může být angažovaný, jen pokud věří, že se stát chová rozumně a předvídatelně. Neustálé změny v podobě maturity, nepředvídatelná obtížnost verzí (ukázkově předloni u vyšší úrovně matematiky, ale i letošní matematika byla těžší než loňská), neochota úřadů zabývat se stížnostmi – to vše důvěře ve stát stěží pomáhá. Co si asi tak žáci odnesli z toho, když v prvních dvou letech stát (Cermat) zuby nehty bránil vadné úlohy. Největším, ovšem jistě nezamýšleným, přínosem tak byl úspěch některých studentů v odvoláních, což nakonec donutilo Cermat ke změně chování. Celkově však musí mít všichni – žáci, učitelé, ředitelé škol i rodiče – ze státní maturity pocit, že nezbyvá než se podřítit státní mašinérii a nedá se s tím nic dělat.

Shrnuto: Pokud bychom se dohodli, že uvedené čtyři cíle jsou přece jen důležitější než to, zda děti umějí řešit kvadratické rovnice nebo správně napsat popis postupu přípravy palačinek, pak nezbyvá než konstatovat, že státní maturita vzdělávání v České republice spíše škodí než prospívá.

Uvedená šestice zemí patří mezi deset, kde je korupce pocitována nejméně. Patří také mezi nejlepší podle kvality života. Že by to nějak souviselo s cíli vzdělávání?

Ondřej Štefl

INFORMACE

OZNÁMENÍ

Klub dr. Milady Horákové si dovoluje oznámit, že v tomto čísle Masarykova lidu nenajdete pravidelnou rubriku „DÁRCI ML“. Seznam dárců uveřejníme v příštím čísle našeho časopisu.

Děkujeme za pochopení.

Pozvánka

***na valnou schůzi Klubu dr. Milady Horákové,
která se bude konat v sobotu 4. října 2014 od 10 hodin
v Komenského sále CCŠH v Praze 6, Wuchterlova 5***

Program:

- Zahájení
- Schválení jednacího řádu, programu a volba mandátové a návrhové komise a volba předsedy shromáždění
- Zpráva kandidátní komise o dosavadních návrzích kandidátů a vyhlášení lhůty pro pilné návrhy.
- Zpráva o činnosti Klubu dr. M. Horákové za uplynulé období
- Zpráva hospodáře
- Zprávy revizorů
- Zpráva předsedy kandidátní komise, přijetí pilných návrhů
- Zprávy poboček KMH
- Volby – zpráva předsedy volební komise – schválení výsledků voleb
- Hlasování o návrhu usnesení valné schůze
- Ukončení jednání valné schůze
- Přátelské posezení s malým pohoštěním

Vážení a milí členové Klubu dr. Milady Horákové!

Byli bychom rádi, kdybyste pozvání na valnou schůzi KMH přijali „opravdově“ a přišli v co největším počtu: chceme znát Vaše názory, přání a i nové náměty pro činnost klubu; potřebujeme také doplnit redakční radu pro náš časopis, a také zvolit do nového výboru nové členy, a to z mladší generace – proč to neřici upřímně!

Za pochopení děkuje předem stávající výbor KMH